№ 22 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 2 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1911
ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 2 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 22

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"

Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1911 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը 9 ր., 9 ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., 7 և 6 ամսվանը 6 ր., 5 ամսվանը 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր., 1 ամսվանը 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կոպ. նամակադրոշմ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Հինգշաբթի, փետրվարի 3-ին

Կովկասեան Կայսերական Գիւղատնտեսական Ընկերութեան դահլիճում կայանալու է

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ և ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՕՐԱԿԱՐԳ.

1) Էջմիածնի հողերի ոռոգման հարցը։ Զեկուցումն ինժեներ Գր. Աղաբաբեանի։
2) Բժշկական օգնութեան գործը գիւղերում։ Զեկուցումն Բ. Մկրտումեանի։
3) Ընթացիկ հարցեր Վարչութեան։

Սկիզբն է ժամը 7-ին երեկոյեան։ Կարող են ներկայ լինել նաև հիւրեր։

(ա. օ.) առ. 107. 2—1

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔՈՒՄ

ԹԱՏՐՈՆ Ե. Բ. ՋԱՆՓՈԼԱԴԵԱՆԻ

Երևանի նախկին ակումբի շինութիւնը, հիմնական վերաշինութեամբ, յարմարեցված է յատկապէս Թատրոնի համար։ Առանձին պատուէրով բերված է բոլորովին նոր, շքեղ դեկորացիա կամ բուտաֆոր, բէկվիգիտ և ամեն յարմարութիւններ։

Պ.պ. սիրողները կարող են դիմել. (Въ гор. Эривань, Театръ ДЖАНПОЛАДОВА. (Тифлисъ, Контора „Энергія". Пушкинск. № 3.

(Հ. 2.) առ. 1404. 15—11

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Այսօր, չորեքշաբթի, փետրվարի 2-ին տեղի կունենայ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՋՕԿԻ ՊԸՐԿԻՆԴԱՆ

I

Ջօկ սիրողները կը ներկայացնեն առաջին անգամ

«ԱԴԱԹ ՉԻ»

Պիէսա 2 գ., զօկերէն, թրգ. Ար. Զարգարեանցի

II. ՉԱՒԵՇՏ ♦ III. ՊԱՐԵՐ

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8½-ին։

Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ եղբ. Զարգարեանց և ընկ. գրասենեակում, Վելեամինօվսկայա, 22, իսկ ներկայացման օրը ժողովարանում։

(Հ.) առ. 83. 2—2

ՊԱՏԱՀԱԲԱՐ ԾԱԽՎՈՒՄ Է

ԴԱՇՆԱՄՈՒՐ

(РОЯЛЬ)

Լաւ տոն ունեցող, մատչելի գնով։

Հասցէն՝ Семеновская ул. № 9, վերին յարկ։

առ. 92. 3—3

ԹԻՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԸ

Պէտք է ասել, որ այս նոր, 1911 տարին սկսվեց շատ վատ ազդանշաններով Թիւրքիայի և Պարսկաստանի համար։

Երբ Համիդեան բռնապետութիւնը տապալվեց և Թիւրքիայում հռչակվեց սահմանադրութիւն, մեծ յոյս կար, որ սահմանադրական րէժիմը կը տայ Օսմանեան կայսրութեան այն, ինչ որ ամենաանհրաժեշտն էր նրա համար, այն է ներքին խաղաղութիւն և խաղաղ զարգացում։

Երբ Պարսկաստանում տապալվեց շահերի միահեծան րէժիմը և նոյնպէս հռչակվեց սահմանադրութիւն, մեծ յոյս կար, որ սահմանադրական րէժիմը կը տայ Պարսկաստանին այն ամենը, ինչ որ ամենից կարևորն և ցանկալին էր այդ՝ դարերից ի վեր բռնակալութեան ներքոյ հեծեծող աղքատացած երկրի թշուառ ժողովրդին, այն է հաւասարութիւն ամենքի՝ օրէնքի առաջ և տնտեսական բարգաւաճում։

Սակայն ոչ Թիւրքիային, ոչ էլ Պարսկաստանին սահմանադրական րէժիմը, յեղափոխութիւնը չը տուեցին ինչ որ ակնկալվում էր։

Թիւրքիայում չը հաստատվեց ներքին խաղաղութիւն։ Պարսկաստանում ոչ միայն ներքին խաղաղութիւն չը հաստատվեց, այլ և եղբայրասպան կռիւներ, աւազակութիւններ սկսվեցին, ժողովրդի տնտեսական դրութիւնը աւելի վատթարացաւ և կատարեալ անիշխանութիւն տիրեց երկրի մէջ։ Նոյն իսկ սահմանադրական րէժիմին կողմնակից, երկրի և ժողովրդի համար սրտացաւ պետական գործիչներ, ինչպէս օրինակ Սանի-Դօվլէն, ընկան և ընկնում են զոհ եղբայրասպան կռիւների։

Թիւրքիայում մի կողմից նախկին վասալ Բուլղարիան է ատամները սրում, միւս կողմից Արաբիան է անջատողական ձգտումներ ցոյց տալիս և պարզում ապստամբութեան դրօշակը Եմէնում, մի այլ կողմից Ալբանիան է յուզվում և աւտօնօմիա պահանջում, Կրետէի հարցն է լարում յարաբերութիւնները Թիւրքիայի և Յունաստանի միջև։ Իսկ ներսում կուսակցական պայքարներ՝ են գլուխ բարձրացնում և դժգոհութիւնը Երիտասարդ-Թիւրքերի դէմ, որո՛ց ձեռքին է կառավարութեան ղեկը, գնալով աճում է։

Իրանք կառավարող շրջաններն էլ նուաճողական հակումներ են ցոյց տալիս՝ Օսմանեան նաւատորմը ուժեղացնելու ջանքեր են լինում, իսկ բոլոր այդ ձգտումների և ջանքերի մէջ երկիրը, ժողովուրդը մնում է նոյն տնտեսական քայքայման և աղքատութեան մէջ, որի մէջ գտնվում էր բռնապետական րէժիմի օրով։

Բայց մանաւանդ եղկելի է Պարսկաստանի վիճակը, ուստի և զարմանալու չէ, եթէ նոր խնամակալ Նասր-իւլ-Միւլքն էլ անկարող հանդիսանայ փրկելու պետութիւնը և երկիրը վերահաս վտանգից։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լօնդօն.—Կենտրոնական Ասիան ուսումնասիրող ընկերութեան նիստում անգլիական զօրքի գնդապետ Ուայտը կարդաց հետաքրքրական զեկուցում հնդկական մեծ երկաթուղագծի մասին, որը, նրա կարծիքով, արժանի է ամեն համակրանքի։ Քաղաքական, ռազմագիտական և առևտրական տեսակէտից զեկուցողը անհրաժեշտ է գտնում անգլիական շահերի համար Բաթումը դարձնել ազատ նաւահանգիստ և ընդունել Տրապիզօն—Թաւրիզ ուղղութիւնը, հակառակ դէպքում ձեռնարկութիւնը օգտակար կը լինի միայն Ռուսաստանի համար։ Գիծը լինելու է միջազգային, իսկ անգլիացիների և ռուսների իրաւունքները՝ հաւասար։ Ցեսոյ զեկուցողը պարզեց գծի կառուցման ֆինանսական կողմը, գնահատելով ամեն մի մղոնը 13,000 ֆունտ ստէրլինգ. ընդամենը կառուցման համար հարկաւոր է 21,000,000 ֆունտ։

—

Քննելով Ուայտի զեկուցումը հնդկական մեծ գծի նախագծի մասին, լրագիրն ասում է, որ նախագիծը կարևոր է և շահաւէտ է Պարսկաստանի համար, թէև դժուար է իրականացնել։ Անգլիան և Ռուսաստանը պէտք է գործեն միասին, անելով հարկաւոր զիջումներ միմեանց։ «Times»-ը վախենում է, որ «մօսկօվցի» արդիւնաբերողները ուժեղ օպպօզիցիա կը կազմեն նախագծի դէմ։

—

Վլադիվօստօկ.—Նաւահանգստային ոստիկանութիւնը բժշկի հետ միասին փակեց ռուսական, չինական, կորէական բանւորների բարակները։ Երևան հանվեց անհաւանական կեղտոտութիւն, որ ուղղակի սպառնում է քաղաքին։ Ձեռք են առնված արմատական միջոցներ։

Ծուգձեադանը ուղղակի ամայանում է։ Խարբինի շուկան չէ գործում։ Ֆիրմաները անգործունէութեան են մատնված։ Սպասվում են մասսայական սնանկութիւններ։ Ժանտախտի առաջը շուտով հնար չը կայ առնել, որովհետև նրանով վարակված է ամբողջ Հեռաւոր Արևելքը։

—

«Matin»-ում տպված է մի էջ հանգուցեալ Վալդէկ-Ռուսսօյի յուշատետրից նրա 3 ամեայ պաշտօնավարութեան մասին իբրև մինիստր-նախագահ։ Վալդէկ Ռուսսօյին առաջարկվում է նախագահ Լուբէի կողմից՝ առաջարկել մի անձն, որ կարողանայ կազմել նոր կաբինէտ։ Վալդէկ-Ռուսսօն սկսեց որոնել մարդկանց. «Բուրժուան և Բրեսօնը չեն անցնի. Ֆրէյսինէն կանչէր միանգամից, բայց նա կորցրեց իր քաղաքական վարկը։ Հանրապետութեան համար վտանգաւոր Դեշանէլը միանգամից կը տապալվէր։ Ես այն ժամանակ Լուբէի ուշադրութիւնը դարձրի սենատոր Կոմբի վրա»։ Յուշատետրը տպվելու է ամբողջապէս «Matin»-ի յաւելուածներում, իսկ յետոյ կը հրատարակվի առանձին։

—

Փետրվարի 3-ին Պարիզի իրաւաբանական ֆակուլտէտում տեղի ունեցան ուսանողական անկարգութիւններ պրօֆէսոր Վալի պատճառով։

Հէնց որ պրօֆէսորը երևաց աուդիտօրիայում, ուսանողները բարձրացրին այնպիսի աղմուկ և գոռում-գոչիւն, որ պրօֆէսորը ստիպված հեռացաւ։

Ցուցարարները այնուհետև ցոյցով անցան ֆակուլտէտի բոլոր շինութիւններով։

Կանչված ոստիկանութիւնը մաքրեց ֆակուլտէտը առանց միջադէպերի։

—

«Vossische Zeitung»-ին հաղորդում են Վիէննայից, որ կ. Պօլսի ռուսաց դեսպան Չարիկօվի Վիէննա գալու օրից Վիէննայի մամուլի մէջ չեն դադարում տեղեկութիւններ տպվել երկու կայսրների Վիէննա և Պետերբուրգ այցելելու մասին։

Իսկութեամբ առայժմ տեղի չեն ունեցել բանակցութիւններ, բայց այժմ բոլոր արգելքները վերացված են և հաւանական է, որ աւելի կամ պակաս՝ մօտիկ ապագայում այդ տեսակ բանակցութիւններ կը սկսվեն։ Դիպլօմատիական գրագրութիւնը Վիէննայի և Պետերբուրգի միջև արդէն մի քանի ամիս է՝ կրում է լիովին բարեկամական բնաւորութիւն։ Ռուսաստանի և Աւստրօ-Ունգարիայի յարաբերութիւնները նորից դարձան նորմալ՝ նորմալ յարաբերութիւնների վերականգնման պատճառները բղխում են այն հանգամանքից, որ երկու կաբինէտները ընդունեցին այն փաստը, որ Ռուսաստանի և Աւստրիայի միջև չը կայ շահերի բէալ հակասութիւն Բալկանում և ոչ մի ուրիշ տեղում և որ Թիւրքիայի սուվերէն իրաւունքների և անձեռնմխելիութեան հարցում Ռուսաստանը միանգամայն կանգնած է Աւստրիայի և Գերմանիայի տեսակէտի վրա։ Ի հարկէ միւրցշտէգեան համաձայնութեան նման համաձայնութիւնները այժմ դարձել են անհնարին։ Այժմ հարցը վերաբերում է գլխաւորապէս այն մասին, որպէսզի գտնվի դիպլօմատիական այնպիսի բանաձև, որի ժամանակ միջենցումը ամրանայ այցելութիւններով։

—

Գերմանիայի և Իտալիայի միջև համաձայնութիւն կայացաւ միացեալ ույժերով կառուցանելու հեռախօս Բերլինի և Հռոմի միջև։ Հեռախօսագիծն անցնելու է Շվէյցարիայի վրայով։ Վերջինս տուեց իր համաձայնութիւնը այն պայմանով, որ կառուցվեն դարձեալ երկուսը՝ Միլան-Բազէլ և Միլան-Ցիւրիխ։ Իտալիայից այդ առիթով ստացվել է արդէն նպաստաւոր պատասխան։ Բացի դրանից, Գերմանիան և Իտալիան պարտաւորվել են ամեն տարի Շվէյցարիային վճարել 45,000-ական ֆրանկ։ Շվէյցարիան իրան է թողնում խզել հեռախօսը, եթէ դրանում հարկ լինի։

—

Ճապօնական կառավարութիւնը, Կոտօկիին և նրա ընկերներին գլխատելուց յետոյ, անհանգստութեամբ հետևում է երկրում սօցիալիզմի զարգացմանը։ Հրատարակված են նոր խիստ կանոններ ուսանողների, զինուորների և բանւորների համար։

—

Բեռլին.—Բաւարիայի մանժողովի մէջ զինուորական մինիստրը շնորհակալութիւն յայտնեց սօցիալ-դեմօկրատներին կառավարութեան վրա ճնշում գործ դնելու համար։

—

Պետերբուրգ.—Դասադուլ արին լեռնային և էլեկտրօ-տեխնիքական ինստիտուտները և գիւղատնտեսական դասընթացները։ Տեխնօլօգիական ինստիտուտի մէջ դասադուլը մերժվեց։

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Կասսօն առաջարկեց րեկտորին բանալ անմիջապէս համալսարանը. աշակերտութեան պաշտպանութեան համար կը մտցվի ոստիկանութիւն։ Ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն ուղարկեց հրահանգ պատուիրելով չը փակել կրթական հաստատութիւնները։

Ձերբակալված 31 ուսանողները արձակված են կրթական հաստատութիւններից և արտաքսվում են։ («Б.»)

—

Մօսկվա.—Համալսարանի պրօֆէսորների խորհրդի նիստում րեկտորը և օգնական պրօրեկտորը յայտնեցին իրանց հրաժարականի մասին այն պատճառով, որ վերջին օրերս չէին զգում իրանց համալսարանի տէրեր, իսկ այդպիսի պայմաններում ծառայել չէ կարելի։ Խորհուրդը միացաւ րեկտորի հայեացքներին և որոշեց զեկուցում ներկայացնել ժող. լուս. մինիստրին համալսարանի դէպքերի մասին և միջնորդել դադարեցնել պարապմունքները որոշ ժամանակ։ Նիստին ներկայ էին 60-ից աւելի պրօֆէսորներ։

Համալսարանում պարապմունքները դադար առան. ոստիկանութիւնը մի քանի անգամ մտաւ համալսարան։

Գիւղատնտեսական կանանց դասընթացքներին վճռվեց դադարեցնել պարապմունքները ամբողջ սեմեստրում։

—

Օդեսսա.—Շահի հարեմը ուղարկվեց արտասահման։ Շահը հաւանօրէն մշտապէս ապրելու է Ֆրանսիայում։

—

Վլադիկավկազ.—Քաղաքային դուման, քննելով կողոպուտների դէմ կռուելու հարցը, միաձայն անհրաժեշտ գտաւ մտցնել զէմստվօ, երդուեալների դատարան, կրթութիւն տեղացիների մէջ, բարելաւել տեղական ադմինիստրացիան, ստեղծել կրթված հոգևորականութիւն, տարածել զինուորական ծառայութիւնը տեղացիների մէջ և ազատութիւն տալ տեղական մամուլին։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Կ. Պօլիս.—Լօրդ Կրիւի ճառը լօրդերի պալատում Մակեդօնիայի իրերի դրութեան մասին տեղիս քաղաքական շրջաններում առաջացրեց սենսացիա։ Երիտասարդ-Թիւրքերի շրջաններում ճառը գործեց ճնշող տպաւորութիւն, առանձնապէս ի նկատի ունենալով Անգլիայի և Թիւրքիայի առաջիկայ բանակցութիւնները Փոքր-Ասիայում երկաթուղիներ կառուցանելու մասին։ Երիտասարդ-Թիւրքերի լաւատեսութիւնը Անգլիայի վերաբերմամբ փոխվեց անվստահ վերաբերմունքի։ «Մեզ մղում են եռապետեան դաշնակցութեան՝ գիրկը, այսպէս է ղեկավար Թիւրքական շրջանների կարծիքը։

«Tanin»-ը ասում է. «Եւրօպային, հասկանալու է, որ սահմանադրական Թիւրքիան թոյլ չի տայ միջամտել իր ներքին գործերին։ Մենք հրաժարվում ենք հասկանալ լօրդ Կրիւի ճառը։ Վերջին օրերս վերջնականապէս պարզվեց, որ եւրօպական համերգ գոյութիւն չունի, այսինքն եւրօպական պետութիւնների միահամուռ գործակցութիւնը անհնարին բան է։ Այդօրինակ անմիտ ճառերը կարող են միայն ուժեղացնել հայդուկութիւնը Մակեդօնիայում, որովհետև մակեդօնական շարժման պարագլուխները կերևակայեն թէ Անգլիան կօգնէ իրանց»։

«Leni Gazeti»-ն ընդգծում է, որ լօրդ Կրիւի յայտարարածը առաջին անգամ է լսվում 1908 թ. յեղաշրջումից յետոյ։ Լրագիրը հարցնում է. «Ի՞նչ է մտադիր անել Թիւրքաց կաբինէտը այն բացարձակ անբարեացակամութեան առիթով, որ նկատելի է Անգլիայի ղեկավար շրջանների կողմից։ Մենք խորհուրդ ենք տալիս շուտով դաշնակցութիւն կապել «ուժեղ պետութեան» հետ, այսինքն Գերմանիայի հետ»։

—

Պարիզ.—Այստեղ տեղեկութիւն է ստացվել, որ ֆրանսիական դեսպանի և Բ. Դրան միջև բանակցութիւնները առաջ են գնում. Ֆրանսիան ստանում է կօնցեսիա երկաթուղի կառուցանելու Ալբանիայում և Անատօլիայի հիւսիս-արևելքում, ընդամենը 2,185 կիլօմետր տարածութեան վրա։

—

Պարիզի լրագիրներին հեռագրում են. «Թիւրքիա՞ն առաջինը վճռեց դիմել Հաագայի դատարանին, որպէսզի վերջ դնէ իր հաշիւներին Ռուսաստանի հետ։ Վէճը վերաբերում է ռուսահպատակներին վարձատրելուն, որոնք վնասվել են 1878 թւի պատերազմի ժամանակ։ Թիւրքիան արդէն վճարել է 31 միլիօն, բայց Ռուսաստանը պահանջում է վճարել նաև տոկոսը և կամենում է ստանալ կրկին 25 միլիօն։ Բ. Դուռը, մերժելով այդ պահանջը, առաջարկեց հարցը յանձնել Հաագայի համաժողովի վճռին. Ռուսաստանը մի քանի տարի տատանվեց, բայց և այնպէս վերջապէս զիջեց. համաձայնութիւնը երկու կառավարութիւնները ստորագրեցին մարտին։

«Ռուսաստանի ներկայացուցիչներ համաժողովին լինելու են բարօն Տաուբէ և բժ. Մենդելշտամ, Թիւրքիայի ներկայացուցիչներ — Րէշիդ-բէյ և Աբրօէֆէնդի։ Երկու կողմերը հրաւիրելու են Շվէյցարիայի ներկայացուցիչ Լարդիին։ Փաստաբաններ լինելու են Թիւրքիայի կողմից—Կլինէ և Կրիւպպի (նախկին ֆրանսիական մինիստր), Ռուսաստանի կողմից—Ֆրոմաժօ։ Առաջին նիստը, ինչպէս սպասվում է, կայանալու է փ. 2/15-ին»։

—

Լօնդօնի «Daily Chronicle»-ը Վիէննայից լուր է տալիս, որ Սալօնիկի երիտասարդ-Թիւրքերի կօմիտէտը կաբինէտից պահանջում է զէնքի կանչել 600,000 պահեստի զինուորների ի լրումն արդէն եղող 400,000-ի։ Կօմիտէտը իր պահանջը պատճառաբանում է նրանով, որ երկիւղ կայ գարնանը բարդութիւններ ստեղծվեն Բալկանում։

—

Լօնդօն.—«Times»-ը ասում է, որ պարսկական խնամակալ Նասր-ուլ-Միւլքը Թէհրան գալով մատնվել է դժուարին կացութեան։ Նա կանոնաւորելու է բոլոր խճճված գործերը։ Նրա դժուարին կացութիւնը կրկնապատկվում է ֆինանսների մինիստրի վերջին սպանութեամբ։ Ի հարկէ, Ռուսաստանը չէ կարող թոյլ տալ Պարսկաստանին դառնել իր հպատակներին, բայց նրանց յանձնումը անկասկած կուժեղացնէ պարսիկների թշնամական վերաբերմունքը դէպի ռուսները։

—

Կ. Պօլիս.—Հալէպում ցրտահար են եղել 400 մարդ։

—

Թէհրան.—Պետական խնամակալը մտադիր է իշխանութեան կոչել զուտ պարլամենտական կաբինէտ։

Նոր փոխառութիւնը մօտ է իրականացմանը։

—

Գերմանական լրագիրներում տեղեկութիւն երևաց, իբր Վաշինգտոնի պարսկական դեսպանը դիմեց ամերիկական կառավարութեան՝ խնդրելով Թէհրան ուղարկել հմուտ ֆինանսիստի՝ հարկերի սիստեմը կանոնաւորելու համար, առհասարակ պարսկական ֆինանսները վերակազմելու նպատակով։

Այդ տեղեկութիւնը, «Daily Teleg.»-ի ասելով, բոլորովին ֆանտաստիկ է. նախ՝ Վաշինգտոնում նոյն իսկ պարսկական դեսպան չը կայ. երկրորդ մաքսային եկամուտների վրա հսկելու իրաւունքը պատկանում է միայն այն պետութիւններին, որոնց պարտական է Պարսկաստանը և, վերջապէս, երրորդ՝ Պետերբուրգի պարսկական դեսպանը յայտնեց, թէ նրա կառավարութիւնը ոչ ուղղակի, ոչ էլ անուղղակի կերպով երբէք չէ դիմել այդպիսի խնդրքով Ամերիկային, բայց նա շուտով այդ մասին պաշտօնական խնդիր կը ներկայացնէ Սազօնովին։

Ինչպէս ասած, առաջին կէտը այն ստիճան համոզեցուցիչ էր, որ հարկաւորութիւն չը կար բերել երկրորդը և երրորդը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽԵԼԱՑԻՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՂԹԱՆԱԿԵՑ

—

Երկուշաբթի, յունվարի 31-ին, Թիֆլիսի քաղաքային դումայում մեծ ոգևորութիւն էր տիրում։ Ոչ միայն ձայնաւորների մեծ բազմութիւն էր հաւաքվել, այլ և ունկնդիր հասարակութեան անհագին բազմութիւն խռնվել էր վերնատանը։ Այդ ոգևորութեան և իրարանցման պատճառը վարչութեան 4-րդ անդամի ընտրութիւնն էր, որ նշանակված էր այդ օրը։

Ներկայ ընտրութիւնը ունենալով և պրինցիպիական նշանակութիւն ու ընդհանուր հասարակական բնաւորութիւն, մի քիչ աւելի երկարօրէն կանգ կառնենք նրա վրա։

Ինչպէս յայտնի է, մօտ երկու ամիս առաջ դուման կատարեց վարչութեան 4-րդ անդամի ընտրութիւն, ընտրելով այդ պաշտօնի համար երդուեալ-հաւատարմատար Ջաբաղարիին, վրացի։ Ձայնաւորները նախկին քաղաքագլուխ և վրացի իշխան Ձերքեզովի մահից յետոյ անհրաժեշտ էին գտել ունենալ վարչութեան կազմի մէջ նաև մի վրացի ոչ թէ այն պատճառով, որ անհրաժեշտ էին նկատել ազգայնական ներկայացուցչութիւն մտցնել դումայի մէջ, այլ լոկ գործնական խելացիութեան նկատումով։ Սակայն Թիֆլիսի նահանգապետը չը հաստատեց Ջաբաղարիին և առաջարկեց նոր ընտրութիւն կատարել։ Որովհետև այն նկատումները, որոնք գոյութիւն ունէին ձայնաւորների համար և որոնք դրդեցին նրանց ընտրել վրացու, չէին փոխվել և մնում էին անդրդուելի, բնական է, որ այս անգամ ևս անհրաժեշտ նկատվէր ընտրել վրացու, մանաւանդ որ այն անձանց (հայ և ռուս), որոնց ձայնաւորները խիստ ձեռնհաս էին համարում վարչութեան անդամի պաշտօնի համար, օրինակ դօքտոր Փիշէր, դօքտ. Կ. Ստեփանեան և Ց. Խունունց, հրաժարվում էին դնել իրանց թեկնածութիւնը։ Մնում էր ուրեմն որոնել և գտնել մի վրացի կանդիդատ, որ ձեռնհաս լինէր իր անցեալով և հմտութեամբ՝ վարելու այդ պաշտօնը։ Եւ որովհետև վրաց հասարակութեան որոշ խաւեր առաջարկում էին մի քանի կանդիդատներ, մնում էր ընտրողութիւն կատարել դրանց մէջ և ընտրել աւելի ձեռնհասին։

Սակայն քաղաքային դումայի մի ֆրակցիա, կոչված դեմոկրատիական, բաղկացած 18 հոգուց, ըստ մեծի մասին վրացիներից, իր մի տարօրինակ որոշմամբ եկաւ յուզելու կրքերը, մոքերը և անհամաձայնութիւն մտցնելու ձայնաւորների մէջ։ Պէտք է ասել, որ նախկին ընտրեալ Ջաբաղարին այդ ֆրակցիայի կողմից էր առաջարկված։ Այժմ ֆրակցիան, չունենալով իր մէջ մի ուրիշ վրացի, որ յանձն առնէր այդ պաշտօնը կամ ձեռնհաս լինէր, և չը կամենալով իրանց ֆրակցիային չը պատկանող մի վրացի ընտրել դրսից, որոշում է իբրև կանդիդատ առաջարկել Մ. Ջաբարին, հայ, որ վարում է այժմ քաղաքային քարտուղարի պաշտօնը և պատկանում է նոյնպէս այդ ֆրակցիային։ Իր այդ որոշումով ֆրակցիան ապացուցանում է, թէ նրա համար ֆրակցիոնական կամ կուսակցական շահերը աւելի գերադասելի են, քան քաղաքի ընդհանուր ազգաբնակութեան շահերը։ Եւ պէտք է ասել, որ Մ. Ջաբարի ընտրութիւնը ֆրակցիայի կողմից շատ անաջող էր, որովհետև այդ կանդիդատը չունէր ոչ մինը այն արժանիքներից և յատկութիւններից, որոնք պահանջելի են քաղաքային վարչութեան ծանր և պատասխանատու պաշտօնը վարելու համար։ Եթէ ֆրակցիան առաջարկէր մի ուրիշ անձն, թէկուզ ոչ վրացի, բայց արժանաւոր և ձեռնհաս այդ պաշտօնի համար, օրինակ Ներսէս Աբէլեանին, գուցէ ձայնաւորներից շատերը համաձայնվէին նրան ընտրել. բայց Մ. Ջաբարի ընտրութիւնը, կրկնում ենք, վերին աստիճանի անաջող էր։ Եւ ահա ինչու։ Թիֆլիսի պէս մի մայրաքաղաքի և մօտ $2^1/_2$ միլիոն րուբլի բիւջէ ունեցող մեծ քաղաքի վարչութեան պաշտօնի համար հարկաւոր է մի այնպիսի անձն, որ 1) կամ ունենայ բարձր, մասնագիտական կրթութիւն, օրինակ՝ լինի իրաւաբան, տեխնիկ, ինժեներ, բժիշկ, 2) կամ եթէ բարձր ուսում չունենայ՝ գոնէ լինի փորձված, հմուտ, երկար տարիներ մունիցիպալական և այլ վարչական պաշտօններ վարած, քաղաքային գործերին, ազգաբնակութեան կարիքներին լաւ ծանօթ։ Տարաբաղդաբար, Մ. Ջաբար այդ յատկութիւններից ոչ մինը չունի. նա աւարտել է իր ուսումը միայն Թիֆլիսի գիմնազիայում և մի քանի տարի դեգերել եւրոպական քաղաքներում, առանց որևէ տեղ ուսումն աւարտելու, ուրեմն մնալով թերուս։ Վերադառնալով Թիֆլիս, նա փորձել է իր դէբիւտները զանազան ասպարէզներում. դարձել է հայոց թատրոնի բեմիչեօր, ապա ժուռնալիստ, Արտիստական կլուբում գործող և ոչ մի ասպարէզում ևս յաջողութիւն, տոկունութիւն չէ ունեցել։ Վերջապէս նա հետամուտ եղաւ դառնալ դումայի քարտուղար և, շնորհիւ մի քանի բացառիկ հանգամանքների, ընտրվեց այդ պաշտօնի համար, սակայն չը նայելով որ այդ պաշտօնը վարում է մի տարուց աւելի, այնուամենայնիւ այդ պաշտօնը նոյն իսկ չը կարողացաւ այնպէս կատարել, որ առիթ չը տայ դժգոհութիւնների ձայնաւորների կողմից։ Եւ, հաւանօրէն, առաջագայ ընտրութիւններին, նա ստիպված կը լինի այդ պաշտօնն ևս թողնել։

Պարզ է, որ երբ վրաց հասարակութեան մի որոշ շրջան այժմ առաջ քշեց Բաթումի քաղաքային վարչութեան անդամ և քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ժուրուլին, որ 1) բարձր կրթութեան տէր է, 2) երկար տարիներ վարել է մունիցիպալական պաշտօն, 3) վկայված է իբրև վերին աստիճանի աշխատասէր մարդ, դումայի ձայնաւորների անաչառ և մտածող մասը որոշեց ընտրել նրան, մանաւանդ որ Ժուրուլի ընտրութեամբ գոհացումն տրված կը լինէր վրացիներին ևս։

Տակտը, համեստութիւնը պէտք է թելադրէր թէ Մ. Ջաբարին և թէ նրա կանդիդատութիւնը դնող ֆրակցիային յետ վերցնել նրա թեկնածութիւնը. բայց նրանք չունեցան այդ տակտը և համեստութիւնը։ Եւ փառաւորապէս պատժվեցին։ Մ. Ջաբարը սևացաւ, իսկ Ժուրուլին ընտրվեց Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան անդամ մեծամասնութեամբ, այն է 31 ձայնով ընդդէմ 23-ի։

Նշանակալից է, որ մինչ վրացիներից շատերը սև քուէ տուին վրացի Ժուրուլին, հայ ձայնաւորները նրան սպիտակ քուէ տուին և կարողացան պահպանել դումայի արժանապատուութիւնը։ Մեր քարոզած գործնական խելացիութեան յորդորը յաղթանակեց և եղբայրական համերաշխութեան կապը հայերի և վրացիների միջև աւելի ևս ամրացաւ։

Նոյն նիստում դուման վարչութեան այդ նոր անդամի ռոճիկը սահմանեց տարեկան 3600 րուբլի։

ՀԱՅՀՈՅՈՂԸ

—

Երբ տեսնէք մի մարդու պատկեր, մազերը գիզացած, մէկ ու միւս բուռը սեղմած, խրոխտալով դէպի երկինք՝ որտեղից փայլատակներն են շողում և որոտմունքներն ընթանում, իմացէք որ այդ պատկերը հայհոյող մարդունն է։ Նա կոխոտում է ոտի տակ նուիրական սեղ..նը, խորտակած արձանները և այլ ուրիշ կրօնական խորհրդանշանները։

Այդպէս են եղել պատկերագրելիս հայհոյողին հնումը։

Այդ նկարագիրն իր խոկութեամբ միտս է բերում իմ մի վաղանց բարեկամի պատմածը՝ Պօլսի մահմեդական փիլիսոփայ աղանդաւորների մասին ընթացող զրոյցներից։

Աղանդներից մէկին հետևողների յատկանիշն է եղել սովորաբար սրաբանել երկնքի զօրութիւնների դէմ։

Օրերից մէկը աղանդի վարդապետներից մին—ոգեղէններին հակամարտող, բայց ոգելիցներին բարեկամ—մի շիշ օղի ամաբային վերարկուի տակ թագցրած՝ գնալիս է լինում փողոցով, երբ ահա դայլայղնած երկինքն անհաղորդ որոտում և կարկտի մի մրրիկ է ածում երկրի վրա։ Սատնեղէն գնտակները խնայում չեն մեր աղանդաւորի շշին, ու սա փշրվում է հենց այն պահին՝ երբ նա հասած է լինում մի դարբնոցի դռան առաջ։ Նա իսկոյն ներս է պրծնում արհեստանոցը, ճանկում է մի մուրճ ու դուրս վազում։ Հեգնութեամբ լի՝ դէմ առնելով այդ երկաթեղէն բռունցքը երկնքին, «դէհ,—գոռում է,—թէ այդպէս ուժաւոր ես, սա կոտրիր»։

—

«Յետ դառնանք մեր ոչխարներին», ասում է ֆրանսիացին՝ երբ խոտորմունք անելուց յետոյ, ուզում է վերադառնալ զբաղեցնող խնդրին.

Մերոնք կարծում են, թէ իրանք չեն հայհոյում, այլ զայրանում են հայհոյողների դէմ ու կծու խօսքերով յանդիմանում, իսկ և իսկ այնպէս՝ ինչպէս Նազովրեցին Յիսուս, որ չունենալով խարազանով տաճարից դուրս արաւ հատավաճառներին և նմաններին, յանդիմանելով՝ «Իմ տունն աղօթքի տուն է,—ասված է,—իսկ դուք այդ դարձրել էք աւազակների որջ»։

Այո, այդպէս. շատ գեղեցիկ։ Ո՞վ է ինչ ասում։ Օրինակը սքանչելի է։ Բայց դժբախտն այն է, որ ընթերցողը վաղուց ի վեր շարունակ ունի աչքի առաջ, թէ իրար ինչպէս են տմախմրում մեր պայքարողները լրագրութեան լայն էջերում։

Ընթերցողները և քննադատները տակաւին տհաս են գրի զօրութիւնն խմանալու մէջ, և կարող չեն խտրել հայհոյանքը պայքարի կծուութիւնից։

—Ընդունենք։ Միայն շնորհ արէք ինձ, իրար դէմ կանգնածներդ, թշնամաբար—նեբողութիւն, եթէ ինքս էլ այս բոլէիս հայհոյող եմ ներկայանում՝ իրար դէմ կանգնածներդ միմեանց թշնամիներ համարելով—շնորհ արէք, ասում եմ, իրար երեսով չը տալու, մէկը թէ «դու ինձ հայհոյեցիր», իսկ միւսը ժխտելով ու ասելով՝ «չէ, դու ինձ հայհոյեցիր»։

Բայց լաւ չէ որ ես ինձ պայքարողների խմբից դուրս եմ նկատել տալիս, մինչդեռ ես էլ նրանցից եմ, որոնք զայրոյթի արդիւնք կծուութիւնը ձախ ու ծուռ ըմբռնելով շփոթում են հայհոյանքի հետ, և անիրաւում են՝ զայրոյթը խիստ յայտնողներին համարելով հայհոյողներ։

Ծուռ հասկանալ մէկին, և անպատշաճ ու արժանապատուութիւնը վիրաւորող ու վարկը կոտրող մի ածականով վերապատվել նրան՝ նշանակում է հայհոյել նրան։ Եւ ես, որ նրանցից եմ՝ որոնք զայրոյթն ու հայհոյանքը իրարից տարբերել անկարող են և ձախ ու ծուռ քննադատում են և մեղադրում, ուրեմն և անիրաւում, նոյնպէս հայհոյող եմ։ Լինելով այդպէս մտնում եմ խմբի մէջ։

Մենք, արուեստակիցներ, հարկաւ պիտի զայրանանք, երբ խարդախողներն անազն արծաթի և պղինձ ոսկու տեղ են ձգտում անցկացնել։ Եւ արժանապէս գրիչ բռնողները կը զրկվէին իրանց արժէքից, եթէ այդ երևոյթի հանդէպ անտարբեր նստէին։

Հասկացողներն և գիր յարգողներն այլ բան են պահանջում մեզանից։

Վայելչութիւն, դարձուածների վայելչութիւն, ածականների ընտրութիւն։ Կռանահարենք, բայց ոճով, նրբութեամբ։ Մենք մրճահարում ենք և ճակատներ ջարդում, և համարում ենք թէ ծառայութիւն արինք։ Ցիրկեցէք առակը։

Մ ի թէ այդ է նպատակը, որ մեր ոյժերը— առանց այն էլ շատ սակաւ—խորտակվեն և ոչ թէ ուղղվեն և օրինաւորվեն ու վայելչանան։

Ներեցէք ասելու, որ մենք տակավ չը լինելու մի տկարութիւն ունենք, յաղթող լինելու մի բուռն տենչ, մինչև անգամ այն դէպքում՝ եթէ դրանից ճշմարտութիւն, արդարութիւն և իրաւունք իրանք իսկ տակով լինեն։

Մեր իսկ մեծախոհ շնորհալիներից մէկը գրել է թէ՝ ճշմարտութեան քննութիւնը հակառակութեամբ և անօգուտ բանակռուութեամբ չը պիտի լինի, այլ՝ հեզութեամբ ու հանդարտութեամբ, և տկարների տկարութիւնը բժշկելով։ Ով որ, ասում է, իր խօսքը խօսում է հակառակորդին յաղթելու մտքով, որպէսզի փառք որսայ մարդիկներից իբրև յաղթող, այնպիսին խօսքի վաճառական է և ոչ թէ ճշմարտութեան սպասաւոր։

Այդ իմաստով յաղթասիրութիւնը անձնական խեղճուկ շահն ունի ի նկատի, և ոչ թէ հասարակականն ու ձոխը։ Դա աղքատամտութիւն է։

Ոգևորվենք և պարծենանք այն ժամանակ միայն, երբ մեր գրչական շնորհքի ուժով ոյժերի աղնուացումն ենք վաստակում և շինողական ու շահողական մի արդիւնք ենք առաջ բերում և ոչ թէ եղծողական ու ջընջողական։

Ո՞վ մեզանից, ինձանից լաւ չը գիտէ, որ բարոյական վէրքը և մարմնական վէրքը միևնոյն եղանակով չեն բուժվում։ Ուրեմն խարելը (դաղելը)՝ աւելի պահենք մարմնական վէրքի համար, իսկ փափկութեամբ՝ աւելի շօշափենք հոգեկան-բարոյականը։

Ա. Մ. Եղեկեան

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

III

Մօսկվա, 24 յունվարի

Канцелярія и экономія на верху, администрація въ серединѣ. ученье подъ ногами, а воспитаніе за дверьями заведенія. Гюйо.

Մօսկվայի Նիկ. Ռուկավիշնիկօվի անուան քաղաքային անկելանոցն ամենաառաջնակարգ և ամենանշանաւոր տեղն է բռնում մայրաքաղաքի կուլտուրա-կրթական հաստատութիւնների մէջ։

Խիստ համակրելի այդ հիմնարկութիւնը, որ հիմնված և պահպանվում է Ռուկավիշնիկօվների խոշոր նուիրաբերութեամբ, կոչված է մեծ կուլտուրա-դաստիարակչական դեր խաղալու անչափահասների կեանքում. նրա հռչակը տարածված է ոչ միայն ամբողջ Ռուսաստանում, այլ և արտասահմանում։ Նա, այդ հիմնարկութիւնը, իր յարկի տակ հիւրընկալում է անչափահաս յանցագործներին, որոնց որոշ ժամանակ պահելուց յետոյ, ազատ է կացուցանում. նրա բուն, իսկական նպատակն է ուղղել անչափահասներին, որոնք վատ դաստիարակութեան կամ ժառանգական հիւանդութիւնների շնորհիւ, մանուկ հասակից գլորվում են զանազան աններելի և անտանելի յանցանքների անդունդը, որոնք ընդունակ են նետվելու անբարոյականութեան գիրկը՝ խեղդվելով նրա սպանիչ մթնոլորտի մէջ, թաւալվելով նրա տղմի անյատակ ծայրում։

Տողերս գրելու առիթ տալիս է այն սարսափելի ոճիրը, որ նորերս տեղի ունեցաւ այդ հաստատութեան մէջ. դա սաներից մէկի՝ Վասիլի Զատեվախինի սպանութիւնն է, որ կատարվել է ծառայ Սավելևի ձեռքով. նա, արդէն ձերբակալվել է, և ենթարկվում է պատասխանատուութեան։

Մայրաքաղաքի մամուլը, որի մէջ նաև «Рус. Вѣд.»-ի նման լուրջ օրգանը, շարունակում է զբաղվել այդ խնդրի մանրամասն լուսաբանութեամբ և քննութեամբ, որովհետև դա առաջին դէպքը չէ, որ տեղի է ունենում այդ հաստատութեան մէջ։ Այսպէս, 1908 թ. փետրվարի 16-ին սաներից մէկը սպանել է միւսին, իսկ նոյն տարվայ յունվարի 5-ին մի ուրիշ սան վիրաւորել է անկելանոցի վերատեսուչ Պ. Է. Նեանդերին։ Ինչ վերաբերում է սաներին ճիպոտով ծեծելուն կամ կարցեր նստեցնելուն,—դա մի այնպիսի սիստեմ է, որ մինչև օրս անխնայ և անշեղ գործադրվում է Նեանդերի կողմից։ Այդ միջոցը նա ամենափրկաբար եղանակն է համարում մանկահասակ յանցագործներին ուղղելու համար։ Նեանդեր, նախկին այդ պատօրը, որ 1906 թ. օգոստոսի 1-ից վարում է այդ հաստատութեան վերատեսչի պատասխանատու պաշտօնը, յաճախ առիթ է տուել դժգոհութեան, անբաւականութեան։

Դեռ 1908 թ. Մօսկվայում կայացած Ռուսաստանի ուղղիչ հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչների համագումարում, նա, Նեանդեր, իրան յանձնված հաստատութեան մասին կարդացած զեկուցագրի մէջ, ի միջի այլոց, ասել է, որ розга-ն խիստ փրկաբար (?!!) դեր է խաղում անչափահասների դաստիարակութեան գործում. օրինակներ, նա բերում էր, ի հարկէ։ Այսպէս նա պնդում էր, թէ ինչպէս բժշկի կողմից աննորմալ ճանաչված երեխան, մի քանի անգամ խարազանվելուց յետոյ կատարելապէս առողջացել է. նա առհասարակ գտնում է, որ մարմնական պատիժը դրական շատ կողմեր ունի, այնպէս որ նա մեծ անհրաժեշտութիւն է ներկայացնում այդ տեսակէտից։ Գոնէ այդպէս է ներկայացված Նեանդերի պատկերը Ս. Սպերանսկիի յօդուածի մէջ՝ «Рус. Вѣд.»-ի № 18-ում. իսկ վերջինս իր կողմից, որպէս աղբիւր մատնացոյց է անում «Труды седьмого съѣзда представителей русскихъ исправительныхъ заведеній для малолѣтныхъ М.. 1909 г., стр. 71, 73—75 и 77 (Стенографическій отчетъ доклада П. Э. Неандера и преній по этому докладу).

Դաստիարակչական Նեանդերեան այդ մեթօդը պարզ և բնական է, որ պիտի զարմացնէր և շշմեցնէր համագումարի մասնակցողներին։

Հէնց այդ ժամանակներից սկսած, խուլ բողոքները հետզհետէ սաստկանում էին Նեանդերի դէմ։ Եւ ահա քաղաքային մի խումբ ձայնաւորների առաջարկութեամբ ընտրվում է մի յանձնաժողով՝ մանրամասն քննելու և պարզաբանելու այնտեղ տիրող կարգերը։ Բայց, ի զարմանս քաղաքային վարչութեան, յանձնաժողովը՝ բաղկացած Աստրովից և Պուշչեխիվսկիից գալիս է այն եզրակացութեան, «որ Ռուկավիշնիկօվի անուան անկելանոցի կրթական-դաստիարակչական մասը միանգամայն գոհացուցիչ է, իսկ Նեանդերի վրա բարդված մեղադրանքները բոլորովին անհիմն են»։

Այսպիսի «բժվիզի.յի» հետևանքը, պարզ է, որ չը պիտի բաւարարէ վրդոված մտքերը։ Իսկ մինչև այդ, Կ. Ռուկավիշնիկօվ, հաստատութեան հիմնադրի հարազատ եղբայրը, որ ըստ կանոնադրութեան, պատւաւոր հոգաբարձուի պաշտօնն էր վարում այդ հիմնարկութեան մէջ Ռուկավիշնիկօվների կողմից, և որը իր մեծ նուիրաբերութիւններով և անսպառ եռանդով անհագին ծառայութիւն էր մատուցել նրա ծաղկման և բարգաւաճման գործում, դիմել էր քաղաքային վարչութեան և խնդրել, որ Նեանդերին քաղաքը փոխարինէ ուրիշ անձով։ Բայց քաղաքագլուխ Նիկ. Գուչկօվ, որի եղբօր՝ Ալ. Գուչկօվի (Դումայի նախագահ) յանձնարարութեամբ է Նեանդեր պաշտօնի հրաւիրվել, չէր էլ ուզում լսել այդ մասին, ուստի նա նպատակայարմար է համարում այդ գրութիւնը ծալել և դնել մահուդի տակ։ Բայց որովհետև իրերի դրութիւնը քանի գնում բարդանում էին, իսկ տրտունջները բազմապատկվում, այդ պատճառով էլ Ռուկավիշնիկօվ երկրորդում է իր դիմումը, ցոյց տալով, որ իրանց հիմնած հաստատութեան ղեկը պիտի յանձնել այնպիսի մի անձի, որը առանձին սէր տածէ դէպի նա, և բացի այդ, հարկաւոր է, որ այդ անձը լինի փորձված, ընդունակ, ոչ չինօվնիկ, կարող ոյժ, և ոչ թէ այնպիսին, որպիսին Նեանդերն է, որ բոլորովին չէ վստահած իր կոչման բարձրութեան վրա, ի նկատի ունենալով այն բոլոր պարագաներն ու աննորմալ պայմանները, որոնց մէջ գտնվում է այդ հաստատութիւնը, նա յայտարարում է, որ Ռուկավիշնիկօվների ընտանիքն անկարող լինելով այլևս տանել Նեանդերի տխրահռչակ գործունէութեամբ ստեղծված խեղդող մթնոլորտը,—հրաժարվում է այդ հաստատութեան մէջ որևէ մասնակցութիւն ունենալուց։ Իսկ դա կը նշանակէ խախտել ոչ միայն հիմնադրի գլխաւոր նպատակներից մէկը, այլ և ամբողջովին խաչ դնել նրա գոյութեան վրա։

Վերջապէս 2 տարուց յետոյ, քաղաքային վարչութիւնը բաղդ է ունենում լսելու այն մարդու կարծիքը, որ ամբողջ 30 տարի բեղմնաւոր գործունէութիւն է ունեցել այդ հաստատութեան մէջ։

Բայց միայն լսում է…

Եւ ուրիշ ոչինչ…

Նեանդերը շարունակում է մնալ իր փափուկ պաշտօնի մէջ. նրա նիրհը չեն ուզում վրդովված լինել…

Չը պէտք է մոռանալ սակայն, որ այդ հաստատութիւնը մի շատ փայլուն շրջան է ունեցել. դա Կ. Ռուկավիշնիկօվի և Ա. Ֆիշէրի պաշտօնավարութիւնն է՝ սկսած 1879—1906 թւականները։ Նրանք ապարէզից հեռացան թէ չէ, և հիմնարկութիւնը զրկվեց իր նախկին փայլից, իր հմայքից։ Այժմս նա բաւական ընկած է, և այդ Նեանդերի շնորհիւ միայն, ի հարկէ։ Կրթական-դաստիարակչական մասը, մանաւանդ, դրված է շատ խախուտ հիմունքների վրա։

Իսկ այս բոլորից յետոյ, օրը ցերեկով կատարված սարսափելի ոճիրի համար պէտք է բաւարարութիւն տրվի հասարակութեան։

Եւ ո՞վ պիտի տայ այդ պատասխանը։

Քաղաքային վարչութիւնն, ի հարկէ. բայց նա, ինչպէս շատ ճիշդ կերպով նկատել է Սպերանսկին, իրազեկ չէ և չը գիտէ թէ ինչ է կատարվում տաժանակիր այդ բանտում, դժոխքի այդ վայրում, աւտօնօմ այդ հաստատութեան մէջ…

Մինչև որ Նեանդեր չը հեռացվի իր անհամապատասխան պաշտօնից՝ մտքերը չեն խաղաղվելու. այդ է միակ կտրուկ և փրկարար միջոցը չարիքն արմատախիլ անելու համար։

Իսկ այդ մասին մենք վաղուց լսում և կարդում ենք թերթերում…

Նստալելու կարիք չը կայ…

— Улитка ѣдетъ, когда то будетъ…

Ոսկու-Ձօն

PRO DOMO SUA

—

Այս անգամ ես ցանկանում եմ խօսել pro domo sua.

Ես կարծում եմ և համոզված եմ, որ գրողի կամ ժուռնալիստի համար առաջին պայմանն է անկեղծութիւնը։

Անկեղծութեան մէջ ամեն ինչ հալվում է։

Նոյնիսկ յանցանքը անկեղծութեան ալիքների մէջ հալվում, մեղմանում է։

Ինձ մի փորձված գերմանացի մանկավարժ, որ ամբողջ Եւրոպան ոտի տակ էր տուել և շատ երկիրներում գերմաներէնի ուսուցիչ էր եղել, պատմում էր.

«Ես անգլիացի աշակերտի նման համարձակ, անկեղծ աշակերտ չեմ տեսել։

«Նա կոտրում է ապակին կամ մի այլ չարութիւն է անում, դուրս է գալիս հարիւրաւոր աշակերտների շարքից, շատ անգամ արած չարութեան կամ չարաճճիութեան ոչ մի վկայ չունենալով՝ համարձակ, անկեղծ ասում է.

— Ես եմ։

Եւ ո՞ր մանկավարժը այդպիսի անկեղծ և հպարտ խոստովանքից յետոյ կը համարձակվի կամ սիրտ կանի «ֆալախկայի» դնել նրա ոտը։

Անկեղծութիւն և ճշմարտախօսութիւն՝ դա առաջին բանն է։

Մանաւանդ գրչի տէր, ուսուցչի դեր ունեցող գրողի համար։

Գրողի սիրտը, միտքը բաց, աշկարա պիտի լինի։

Ահա այսպէս՝ на ладони.

Տես, հաւանես՝ հաւանիր, չես հաւանում՝ դա էլ քո բանն է։

Երբ ես՝ երկու տարվայ «Մշակում» աշխատակցութիւնից յետոյ, երբ դեռ ոչ մի ուրիշ թերթում չէի գրել, սկսեցի գրել «Սուրհանդակում» և ապա «Կայծերում», իսկոյն հայկական խմբագրութիւնների շարքում շշուկ անցաւ։

— Անցաւ «Սուրհանդակի», «Կայծերի» կողմը,—ասացին։

Եւ դրանց ուղեղում չէր զետեղվում մի հասկացողութիւն, որ ժուռնալիստը, գրողը ազատ է գրելու, որտեղ և ուզենայ։

Եւ եթէ մի ժուռնալիստ մի լրագրից դուրս գրում է և մի ուրիշ լրագրում, անպատճառ նա պիտի «անցնի»։

Եւ այդ հայկական անցնելը գիտէք ինչպէս է լինում։

Սովորաբար խզվում է բոլոր կապերը նախկին իրան մօտ թերթի և մի ուրիշ թերթում տպվում է մի թուղթ «Բաց նամակ»։

Դուք, որ այսպէս արիք, այնպէս արիք, ես էլ այսպէս եմ անում, այնպէս եմ անում։

Այն կողմի թերթն էլ, եթէ խելօք է, ասում է. «Хочешь люби, хочешь нѣтъ, тебя любитъ Карапетъ».

Իսկ եթէ չէ՝ ըստ իր կարգին, մի թուղթ «Բաց նամակ» կամ թուղթ «Մեր բացատրութիւն» է տպում։

Ի հարկէ, կան հանգամանքներ, որ մարդկանց շատ խիստ վիրաւորում են, և այդ դէպքում, ես կարծում եմ, բաւական է ասել. «Պարոններ, ես ձեզ հետ ոչ մի կապ և գործ չեմ ցանկանում ունենալ, թէև չեմ կարծում, որ մէկի հետ կարելի չը լինի գործ ունենալ»։

Ամենաէականը այդ դէպքում, եթէ առաջ դրամ ես տալիս на вѣру այդ տեսակներին, ուրիշ հանգամանքներում, երբ կտրցրել ես

հաւատով, պահանջում եմ գրաւոր ստորագրութիւն։

Եւ գրաւոր ստորագրութեամբ միշտ կարելի է մարդկանց դրամ տալ, ի հարկէ, մէկին 100 մանէթ, միւսին 1 շահի։

Մարդ կայ, որ մի շահի էլ չէ կարող ուտել, մարդ էլ կայ, որ հարիւրանոցը թերթախաղ ձուի նման հափ կանի, կուլ կը տայ։

Եւ այսպէս՝ ես փոքր ինչ շեղվեցի, թէև շեղումները երբեմն շատ բաներ են բացատրում։

«Սուրհանդակում» կամ մի այլ թերթում գրելով ես երբէք ինձ հեռացած կամ իմ կապերս «Մշակի» հետ խզված չեմ համարել։

Ես նախ և առաջ հարցի վրա նայել եմ գործնական տեսակէտից։

Երկրորդ, ես իմ գրիչս երբէք չեմ վաճառել։ Այլ բան է, եթէ ես վաճառէի գրիչս։

Երբ դրամից շլացած, դուք կը սկսէք ապացուցանել, որ սպիտակ թուղթը սև է, և հակառակը։

Բայց երբ դուք գրչով ապրելով, ուզում էք, որ գրչով էլ լաւ անուն, լաւ շոր, լաւ գիրք ունենաք, լաւ, մարդավայել պայմաններ ձեզ համար ստեղծէք, այդ դէպքում հալալ է գրել այնտեղ, ուր կը գնահատեն ձեզ և ուր հնարաւորութիւն կունենան աւելի լաւ վարձատրել։

Այստեղ ես կուզենայի ասանս տալ հայկական քննադատներին, որոնք աչքերը տրնկած սպասում են, որ ինձ բռնեն, ինչպէս ասում են, на мѣстѣ преступленія կամ մի որևէ պակասութեան մէջ, որ «դիմակս» պատռեն։

Ինձ կարող են ասել, որ դուք կարող էք առաջադէմ թերթից անցնել և խաւարամիտ և յետադէմ թերթը, միայն թէ ձեզ վարձատրեն։

Դրան ես կը պատասխանեմ.

Կան դէպքեր, երբ մարդ կարող է ստիպված լինել այլ թերթերի մէջ գրելու, և ես այդ կանէի, եթէ միայն այդ թերթերը համաձայնէին՝

Առաջին, եթէ նրանք համաձայնէին ազատ ինձ տեղ տալ գրելու իրանց թերթում, որ լոյսը խաւար չէ, շաքարը աղ չէ, Պօղոսը Պետրոս չէ։

Երկրորդ՝ նրանց սպեցիֆիկ հոտապաշտութեան խունկ ու մոմի քուլաները այնքան էլ հեղձուցիչ չը լինէին ինձ համար, գուցէ և գրէի։

Ամենաէականը անկեղծութիւնն է և ազնիւ մաքրութիւնը։ Բայց ամենալաւ իմ գրական բարոյականութիւնը կամ բարոմետրը հէնց իմ գրական-հրապարակախօսական գործունէութիւնն է։

Կարդացէք ինձ, եթէ հետաքրքրվում էք, և տեսէք, թէ ինչ եմ ես ասում։

Արդեօք, ծով եմ տալիս ձեզ շաքարի տեղ, թէ շաքարը՝ աղի տեղ։

Եւ ինչ տարբերութիւն, թէ որտեղ եմ գրում ես։

Ես չեմ գալիս արդարանալու, այլ պարզ և համարձակ ասելու այն, ինչ որ չեմ քաշվում և ոչ մի դէպքում ասելու։

Դատն ճեղքերին և պատերի արանքներին չղջիկի նման աննկատելի կպչել՝ ես չը գիտեմ, և ոչ էլ սիրում եմ դուրսը սատանայ և ներսը անմեղ հրեշտակ երևալ։

Եւ ներսը և դուրսը ես միևնոյնն եմ և համարձակ և ասելուս կասեմ։

Sapienti sat! Յակովբ Գէնջեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Գորիս, 21 յունվարի

«Մշակի» անցեալ տարվայ համարներից մէկում խօսելով Գորիսի քաղաքային ինքնավարութեան իր անցեալ քառամեակի միանգամայն ապարդիւն գործունէութեան մասին, աւելացրել էինք նաև, թէ հոկտ. 26-ին ինչ ինչ պատճառներից դրդված ընտրութիւն չը կայացաւ։ Այսօր տեա պատերից կպցված յայտարարութիւններից իմանում ենք, որ նոր ձայնաւորների ընտրութիւնը նշանակված է փետրվարի 10-ին։

Նախ՝ կասենք, որ պարբերական մամուլում (տեղական և դրսի) լոյս տեսած և փաստացի արձանագրված բոլոր ակնարկութիւնները քաղաքիս ինքնավարութեան վերաբերեալ՝ կարող ենք վերագրել ձայնաւորների անաջող ընտրութեան և երկրորդ՝ նրանց ուղղութիւն և տոն տուող քաղաքագլխի ոչ իրան յարմար պաշտօնի հրաւիրելուն։ Եւ արդեօք ինչպիսի գործունէութիւն կարելի էր սպասել մի կազմից, որի անդամները ոչ ծանօթ էին քաղաքային կեանքին, ոչ հետաքրքրվում էին իմանալու իրանց իրաւունքների սահմանը և կոչումը և ոչ էլ գաղափար ունէին ամենափոքր արդիւնաւէտ ձեռնարկութեամբ որևէ բարենորոգութիւն կատարել։ Եւ ամենայն իրաւամբ հասարակութեան բոլոր խաւերը իրանց արդար բողոքն ու դայրոյթն էին յայտնում։

Եւ այսօր, երբ անցեալի դառն ճշմարտութիւնները մեզ միայն կարող են ծառայել իբր խրատներ, պէտք է, որ մենք առաջիկայ ընտրութեան աւելի ազնիւ, մաքուր, և անձնականից հեռու, վեհ զգացումով մօտենանք ընտրութեան քուէտուփին և այնպէս կատարենք մեր նոր ընտրութիւնը։

Ընտրել պէտք է բարոյական արժանիքներով հարուստ մարդ, քաղաքիս ընդհանուր շահերի պաշտպան անհատ, մաքրասիրութեան կարօտ քաղաքս չէնացնող ձայնաւորներ, որոնց միակ նպատակը քաղաքիս շէնանալը, պայծառանալը պիտի լինի։ Ինչպիսի դէմքեր, տարբեր մասկաների կուտակում կար մեր անցեալ ընտրութեան ժամանակ մարդիկ, որոնք իրանց ոչ մի հաշիւ չէին տալիս, իրանց չէին վերագրում քաղաքիս մի շարք կարիքները, աչք ծակող բացերը, մարդիկ, որոնք ամբողջ տարով ոչ մի նիստի չէին մասնակցել ձայնաւոր անունը կրելով հանդերձ։

Ամբողջ քաղաքս վեց ամիս շարունակ խմելու մաքուր ջրի կարօտ, ամէն տան բակում գտնվող աղբիւր տիրոջն էր պատկանում և ընդհանուր տրտունջն անգամ, մամուլի բողոքը, մեր ոչ մի ձայնաւորին չը հասաւ։ Այդպէս էին նրանք։

Ամենաէական հարցն է, թէ ով կը լինի մեր ապագայ քաղաքագլուխը, ում ձեռամբ կին կարելի է վստահանալ և տալ քաղաքիս ապագայ բառամեայ կեանքը, իր մի շարք անյետաձգելի, անհրաժեշտ պահանջներով, որոնք մինչև օրս էլ մնացած են երեան ի վեր։

Առ այժմ ունենք երկու թեկնածուներ։ Դրանցից առաջինը Մատթէոս Տէր-Գրիգորեանն է (Սիսիանի Դարաբաս գիւղից), որը իր կրթութիւնը ստացել է Լազարեան ճեմարանում, հայերէնից հաւասար տիրապետում է ռուսերէնին, հասարակութիւնից ճանաչված է միանգամայն անկաշառ և ժողովրդական շահերի ջերմ պաշտպան անձնաւորութիւն։ Անցեալներում նա վարել է մեզանում բանտապետի պաշտօն ամենայն բարեխղճութեամբ. իսկ մօտիկ անցեալում, Թուրք-հայկական ընդհարումների ժամանակ նրա խաղաղասիրական նպատակներով ժողովրդական ցաւերի թարգման հանդիսանալը՝ եկաղ նահանգապետների, բարձրաստիճան վարչականների առաջ միմիայն գովասանք կարող են լինել նրա այնքան կրակոտ պահանջկոտ բնաւորութեան։ Ներկայումս էլ Տէր-Գրիգորեանը Բագւում «Совѣтъ Съѣзда» ընկ. մէջ մի պատասխանատու պաշտօն է վարում։ Կը թողնի արդեօք Տէր-Գրիգորեանը իր Բագուի պաշտօնը, Բագուն, ուր կրթվում են նրա զաւակները, ուր նա շրջապատված է բարեկիրթ ընկերներով, և կը համաձայնի գալ Գորիս։ Ահա քաղաքիս հասարակութեան հետաքրքրող հարցը։ Սակայն ի նկատի առնելով քաղաքիս շահերի նրա սրտին եա մօտ գտնվելը, մենք չենք կասկածում, որ նա կը գիջէ Գորիս գալ և Գորիսը նրան քաղաքագլուխ ունենալով՝ ապագայում կունենանք աւելի քան բարեզարդ, մաքուր քաղաք, շնորհիւ կենսունակ և ժրաջան մարդու։ Նա այժմ մօտ 45 տարեկան է։

Մեր երկրորդ թեկնածուն է Յարութիւնբէգ Միքայէլեան, որը իր կրթութիւնը ստացել է Շուշու քաղաքային դպրոցում. տարիներ շարունակ նա պաշտօնավարել է Զանգեզուրի գաւառական ատեանում գործավարի և քարտուղարի դերում և այժմ էլ Շուշու քաղաքային ինքնավարութեան քարտուղարն է։ Միքայէլեանը հասակաւոր մարդ է, մօտ 58 տարեկան։ Նա հմուտ, փորձված հին ծառայող է և ազնիւ հակումների տէր անձնաւորութիւն։ Նա խնձորեսկ մեծ գիւղից է։

Տալով մեր և հասարակութեան մեծամասնութիւնից ամենայարգված երկու թեկնածուների անունները, մենք կասենք և մեր վերջին խօսքը. քաղաքացիք, թողէք ի սէր Աստուծոյ ձեր անձնական շահերը դէպի այս միակ երկու թեկնածուները և այնպէս մօտեցէք ընտրութեան քուէտուփին։

Չը մոռանաք, որ բարեխիղճ ընտրութեամբ ինչպէս գովքի էք արժանի, նոյնպէս և ամենափոքր սխալը վիթխարի դևի պէս անհանգստացնելու է ձեր քաղաքացիական խիղճը իր ամբողջ պատասխանատուութեամբ։

Բաւական է որքան դուք լացիք քաղաքիս անտէրութիւնը, անմաքրութիւնը և յետամնացութիւնը իր ներքին աշխարհում։

Խղճացէք քաղաքին։

Սապանդարեան

—

Նոր-Բայազէտ, 26 յունվարի

Ցուրտ եղանակները սարսափելի կերպով ազդում են ամբողջ ազգաբնակութեան վրա։ Այսպիսի դաժան ձմեռ երբէք մեր մեծերը չեն յիշում։ Թէպէտ այնքան էլ մեծ քանակութեամբ ձիւն չը կայ մեզանում, բայց ձիւնախառն փոթորիկ, ցրտաշունչ քամիներ, բուք-բորան, սառնամանիք՝ անպակաս են ամեն օր։ Նոյնիսկ մի օրում մի քանի տեսակ եղանակներ են լինում. օրինակ առաւօտը լուսանում է խիստ ամպամած, երկինքը պատած թանձր մառախուղով, մի քիչ յետոյ փոխվում է ալեկոծութեան, փոթորիկը մարդու շունչն է կտրում, դուրս գնացողին գետին գլորում, երեկոյեան սկսվում է մեղմ սառնամանիք, իսկ գիշերը անտանելի ցուրտ, երբ շները դուրսը չեն կարող կանգնել... Միւս օրը դարձեալ այդպիսի եղանակներ և ընդհակառակն։

Խօսք չը կայ, որ այսպիսի դաժան և խստաշունչ ձմեռը շատ խոր է ազդում չքաւոր դասի վրա, որի ապրուստի հայթայթումը և եկամուտի աղբիւրները կապված են դրսի աշխատանքի և բարեխառն եղանակների հետ։ Այն ինչ՝ այսպիսի ցրտաշունչ ժամանակներում, նրանք ամբողջ ընտանիքով և անասուններով դատապարտված են փակված մնալ տանը և զրկվել դրսի աշխատանքից, այն է քրէհատարութիւնից, դիքրում և քաղաքներում երթևեկելուց, մթերքների արտածելուց և ներմուծելուց և այլ այդպիսի ու կողմնակի աշխատանքներ կատարելուց։ Նոյնիսկ ճանապարհների հաղորդակցութիւնը օրերով անմատչելի է դառնում արագաշարժ կառքերի, ֆուրգոնների և սահնակների համար, երբ սիրտ կորատող բուք ու բորանին մարդիկ են խեղդվում ճանապարհների վրա և գայլերի բաժին դառնում *)։

Միւս կողմից ցուրտ և դաժան ձմեռը մեծապէս ազդում է նաև անասունների կեանքի և նրանց պահպանութեան վրա։ Երբ եղանակը մեղմ և ախորժելի է լինում, ոչխարների հօտերը արածում են մասամբ ձմերանոցներում, որոնց կերը տնտեսվում է միւս անասունների պահպանութեան համար, այն ինչ այսպիսի պայմաններում պատրաստի խոտով են կերակրվում բոլոր տեսակի անասունները։ Այդ պատճառով, այժմ մեզանում քիչ է մնում խոտի մի սայլը 15 ր. գին գտնի, քանի որ գարման ասած բանը մեր շուկայում չէ ճարվում։ Մի խօսքով թանգ է թէ խոտը, թէ գարմանը և թէ մանաւանդ վառելիքը։ Տեղական ցանը, որի երեսին ժամանակով մոտիկ անող չէր լինի, այժմ 15—16 ր. է ծախվում սաժէնը, հակառակ անցեալ տարվայ, երբ 8—9 ր. արժէր։ Վառելափայտի անունն չը պիտի տալ,—դա անհատների և հարուստ հիմնարկութիւնների վառելիքն է կազմում միայն։

Խիստ ցաւալի կը լինի մեր ժողովրդի անտեսական դրութիւնը, եթէ երկար այսպէս շարունակվի։ Մի գլուխ պարտք են անում և իրանց ձմեռը կերակրում այն յոյսով միայն, որ գարունը գայ և իրանք փող կաշխատեն իրանց պարտքերը վճարելու... Ճիշդ այն մտքով, որ Մոլլա-Նասրէդդինն էր ասել իր սատկող էշին՝ «Էշ, մի սատկիր, գարունը կը գայ խոտ կը բուսնի»... Իսկապէս ցաւալի դրութիւն է։

Որսորդ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Կաթողիկոսացուների առողջութեան առիթով

Հանգուցեալ Վեհափառ Կաթողիկոսի մահվան առիթով լրագրութեան մէջ յայտնվեցին կարծիքներ զանազան մտքով։ «Т. Л.»-ի մէջ մի անյայտ բժիշկ մինչև անգամ մեղադրում էր այն բժիշկներին, որոնք իր ժամանակին հարկաւոր չէին համարել կարևոր հոգացողութիւն անելու և աւելի մեծ բժշկական խորհուրդ կազմելու և մանաւանդ թողել էին հիւանդի մահվան գիշերը առանց հերթապահ բժշկի հսկողութեան։ Վերջերս բժիշկ Բաղիլը գրել էր, որ հանգուցեալ Կաթողիկոսը վաղուց հիւանդ է եղել սրտի այն հիւանդութեամբ, որ կոչվում է ստենօկարդիա (грудн. жаба)։ Բայց ափսոս, որ այդ յայտնութիւնը երևում է այժմ։ Եթէ Էջմիածնում հաւաքված բժիշկները մեղաւոր կարող են համարվել, ինչպէս վերև յիշվեց, աւելի քան մեղաւոր են այն բժիշկները, որոնք իմացել են հանգուցեալի ծանր հիւանդութիւնը, չեն նախազգուշացրել նրան, որ նա չընդունէր այնպիսի մեծ և պատասխանատու պաշտօն, որին չէ կարող դիմանալ ստենօկարդիա ունեցող ոչ մի անհատ։ Մենք հաւատացած ենք, որ եթէ հանգուցեալը իմանար այդ բանը, նա կը հրաժարվէր կաթողիկոսական ծանր կոչումից, ինչպէս այդ արեց հանգուցեալ Ներսէս պատրիարքը, ունենալով շաքարի հիւանդութիւն։

Մենք այս տողերը գրում ենք նրա համար, որ կաթողիկոսացու ընտրելիս անհրաժեշտօրէն պիտի քննել նրա առողջութեան դրութիւնը, և եթէ նա տկար է լուրջ հիւանդութեամբ, այն ժամանակ թէ նա ինքը պիտի հրաժարվէ և թէ ազգը չը պիտի ընտրէ։ «Հովիւի» վերջին համարներից մէկում հանգուցեալ Կաթողիկոսը Երուսաղէմից բժիշկ Թամամշեանին գրած իր պատասխան-նամակում յիշատակում է, որ կաթողիկոսացուն պիտի քաջառողջ լինի։ Մանաւանդ նա պիտի զերծ լինի այն հիւանդութիւնից, որը ունէր հանգուցեալը, և ահա ինչու։

Նորերս հանգուցեալ հռչակաւոր՝ պրօֆ. Լէյդէնը իր դասախօսութեան մէջ սրտի հիւանդութիւնների մասին գրում է հետևեալը**)։

«Ստենօկարդիա ունեցողների մօտ յանկարծակի մահը շատ յաճախ է պատահում և նրանք պիտի հեռու պահեն իրանց հոգեկան և ֆիզիքական յոգնածութիւնից, դրժուարամարս կերակուրներից, գրգռումներից և այլն։ Ամենակատաղի թշնամին այդ հիւանդութեան ֆիզիկական աշխատութիւնն է և առհասարակ յոգնածութիւնը. և այդպիսի հիւանդութիւն ունեցողները պիտի հանգիստ, անվրդով կեանք ունենան»։ Իսկ Կաթողիկոսը կարո՞ղ է երազել մի այդպիսի կեանք ունենալու. ի հարկէ, ոչ, մանաւանդ Էջմիածնի մթնոլորտում, որի ամենախուր պատկերը նկարագրվեց վերջերս։

Վերոյիշեալը մեզ իրաւունք է տալիս առաջարկելու, որ կաթողիկոսացուները մինչև ընտրողական ցանկ մտնելը՝ ամենալուրջ բժշկական քննութեան ենթարկվեն հմուտ բժիշկների համախորհրդի միջոցով։ Եթէ այդ բանը արված լինէր իր ժամանակին, գուցէ հանգուցեալ կաթողիկոսը ցայժմ կենդանի մնար, ոչ իբրև հոգևոր պետ, այլ Պօլսի պատրիարք, որի պաշտօնը անհամեմատ թեթև է, շրջապատված լինելով բազմաթիւ թէ հոգևոր և թէ աշխարհական օգնականներով, քան կաթողիկոսինն է Էջմիածնում, ինչպէս յիշվեց վերև։

Բժ. Բ. Ազատեան

—

Կաթողիկոսական ընտրութիւնների առիթով

Պ. Լէօն այս վերնագրով մի յօդուած է զետեղել «Հորիզոնի» 17 համարում, ուր հանդէս է գալիս որպէս օրէնքներ մեկնող, և... տաք քարի է առնում։

Երևի Էջմիածնի սինօդի յայտնի միջնորդութիւնը արդարացնելու նպատակով պ. Լէօն «Հորիզոնի» յիշեալ համարում ապացուցանում է, որ ինքը օրէնքը չէ հասկացել կամ, եթէ հասկացել է, ուրիշներին է մոլորեցնում։ Նա գրում է. «Պօլօժէնիէն որոշել է, որ ընտրութիւնը կատարվի մի տարվայ ընթացքում (въ годичный срокъ?) Կաթողիկոսի մահից յետոյ»։ Որտեղ է գտել պ. Լէօն մեր ընդգծած բառերը. Պօլօժէնիէի 1119 յօդուածն (ст. 1119 т. XI, ч. 1. Св. Зак.) ասում է բառացի հետևեալը. «При упраздненіи мѣста Верховнаго Патріарха-Католикоса всѣхъ Армянъ, Армяно-Григоріанскій Эчміадзинскій синодъ посылаетъ извѣстительныя о томъ грамоты во всѣ какъ въ Россіи, такъ и внѣ предѣловъ ея находящіяся Армяно-Григоріанскія епархіи, и назначаетъ годичный срокъ для избранія новаго Патріарха».

Արդ, թող պ. Լէօն ներողութիւն քաշէ, հարցնելու իրանից մի փոքր աւելի ռուսերէն իմացողներից կամ իրաւաբաններից, արդեօք օրէնքի վերջին նախադասութեան годичный срокъ բառերը նոյն նշանակութիւնն ունեն, ինչ որ իր առաջ բերած չը գիտեմ որտեղից վերցրած въ годичный срокъ բառերը։ Օրէնքի իմաստը պարզ է. ոչ թէ կաթողիկոսի մահից յետոյ մի տարվայ ընթացքում պէտք է կատարվի նոր կաթողիկոսի ընտրութիւնը, որ նշանակում է թէ տարին լրանալիս ընտրութիւնը կատարված վերջացած պիտի լինի, այլ կաթողիկոսի մահից յետոյ մի տարի լրիւ պիտի անցնի, ապա թէ ընտրութիւնը տեղի ունենայ։ Պ. Լէօի իրաւաբանական հասկացողութեամբ օրէնքի տրամադրութիւնն այն է, թէ ընտրութիւնը կարելի է կաթողիկոսի մահից մի 5—6 ամիս յետոյ էլ կատարել, եթէ այդ հնարաւոր է, իսկ օրէնքն այն է ասում, թէ տարին անշուշտ պիտի լրանայ կաթողիկոսի մահից յետոյ, նոր ապա ընտրութիւն լինի. տարին լրանալուց յետոյ էլ թէ մի շաբաթ, մի ամիս կամ աւելի ուշ կը լինի այդ, օրէնքը ոչինչ չէ ասում, ուրեմն չէ էլ արգելում. ուրեմն և պ. Լէօի Կովկ. Հնագիտ. Կոմ. актъ-երից առաջ բերած վկայութիւնները ни къ селу, ни къ городу.

Եղպիս

Էջմիածին, 28 յունվ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Էջմիածնից մեզ գրում են, թէ լուր կայ, որ Կովկասի Փոխարքան հաճութիւն չէ տուել Սիօն վարդապետին՝ Տաթևի փոխանորդ նշանակելուն։

✦ Վաղը, երեկ. ժամը 8-ին, Ռուսաց Աշխարհագրական Ընկերութեան բաժանմունքի շինութեան (մէջ Մօսկօվսկայա, 3) տեղի կունենայ անդամների ընդհանուր ժողովը, ուր Լօպատինսկին կը կարդայ Կովկասի մի քանի աշխարհագրական անունների մասին, Տակայշվիլին՝ արքայազն Վախուշտիի՝ «Վրաստանի աշխարհագրութիւնը» գրքի աղբիւրների մասին, Ա. Դիրր՝ բարոն Ուսլարի չը հրատարակած աշխատանքի մասին։ Նիստը հրապարակային է։

✦ Թիֆլիսի երեխաների կլուբը այսօր, Ժողովրդական Տանը, կրկնում է ձրիաբար երեխաների ներկայացում, որ կայացաւ այնտեղ յունվարի 23-ին։ Ցոյց կը տրվեն նաև մոգական պատկերներ։ Սկիզբն է ճիշդ ժամը 3-ին ցերեկվայ։

✦ Վաղը, երեկոյեան ժամը 8-ին, Հասարակական կլուբի շինութեան մէջ (Բորսա) տեղի կունենայ «Թիֆլիսի երեխաների կլուբ» ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը։

✦ Թուրքեստանի երկրաշարժից վնասվածների օգտին դրամ հանգանակող մասնաժողովը, որ գործում է Թիֆլիսում կոմսուհի Վօրօնցօվա-Դաշկօվայի նախագահութեամբ, դարձեալ ստացաւ նուէրներ զանազան անձերից 1795 ր. 7 կ., իսկ մինչև օրս ստացվել է 7824 ր. 27 կ.։

✦ Յունվարի 29-ին կայացաւ դումայական տնտեսական մասնաժողովի նիստը մսի և հացի սակագինը փոխելու համար։ Մասնաժողովը եկաւ այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ է մսի գները բարձրացնել 12 կոպէկից 13-ի տաւարի մսի համար և 14 կոպէկից 15-ի՝ ոչխարի։ Մինչդեռ ընչաքաղց մսագործները, ուշք չը դարձնելով սակագնի վրա, ծախում են միսը իրանց գներով, կորզելով փունտին 3—5 կոպէկ աւելի։ Նոյն իսկ ամենօրեայ ոստիկանական արձանագրութիւնները չեն կարողանում սանձման դնել նրանց կամայականութեան։

✦ Թիֆլիսին գարնանը սպառնում է մեծ դժբաղդութիւն, եթէ այն ահագին քանակութեամբ ձիւնը, որ եկել է Կովկասի բազմաթիւ տեղերում, կը սկսի հալվել միանգամից և թափվել Կուր գետը, որը կը վարարէ նրանով։ Այդ կողմից մեծ վտանգ է սպառնում Կուր գետի ափին գտնվող Սաղ կոչված թաղամասին։ Քաղաքային վարչութեան պարտականութիւնն է այժմեանից հոգալ և ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցներ՝ գալիք դժբաղդութիւնների առաջն առնելու համար։

✦ Անդրկովկասեան երկաթուղիների բոլոր գծերի վրա ձիւնը արագութեամբ մաքրում են. գնացքների երթևեկութիւնը վերսկսվեց և այժմ կանոնաւոր է կատարվում։ Բաթումի ձիւնը վագոններով դուրս են տանում։ Բաթումի ձիւնը սկսել է հալվել։

✦ 1912—14 թ. թ. զէմստվային նախահաշւով յատուկ գումարներ են յատկացված հրաւիրելու համար 11 նահանգական և շրջային գիւղատնտեսներ և 20 ինստրուկտօրներ գիւղատնտեսական պարապմունքների համար։

✦ Քաղաքային վարչութիւնը կազմել է Թիֆլիս քաղաքի յատուկ դրամագլուխների պատմութիւնը։

✦ Փետրվարի 4-ին Արքունական թատրոնում հայ դերասանական խումբը կը ներկայացնէ «Դաւաճանութիւնը» էժանացրած գներով։

✦ Հայ դերասանական խմբի գլխաւոր ռեժիսեօր Աբելեանի բենեֆիսը Արտիստական թատրոնում նշանակված է փետրվարի 7-ին։ Կը խաղացվի Պոտապէնկոյի «Ժուլիկը»։

✦ Հայոց դրամատիկական խմբի ներկայացումներն աւարտվում են փետրվարի 18-ին։ Խումբը բաժանվելու է երկու մասի. մի մասը Աբելեանի և Արմէնեանի առաջնորդութեամբ մեկնում է Մօսկվա, Պետերբուրգ, Ռօստով՝ տալու մի քանի ներկայացումներ, իսկ միւս մասը Զարիֆեանի և տիկ. Մայսուրեանի գլխաւորութեամբ գնալու է Երևանի կողմերը։

✦ Օպերային սէզոնը Թիֆլիսի Արքունական թատրոնում վերջանալու է փետրվարի 20-ին և արտիստները մեկնելու են Թիֆլիսից, որոնց մի մասը հրաւիրված է Բագու։

✦ Այսօր Արքունական թատրոնում կը կայանայ շնորհալի երգիչ Կորչմարօվի բենեֆիսը։ Վան-Բրանդի մասնակցութեամբ կը ներկայացվի Գունօյի «Ռոմէօ և Ջուլիէտա» օպերան։

✦ Սուխումի շրջանում եկել է առատ ձիւն. հաղորդակցութիւնը ընդհատվել է։ Շինական ազգաբնակութիւնը մեծ զրկանքների մէջ է։

✦ Վաղը քաղաքային վարչութեան մէջ տեղի կունենայ երկրորդ խորհրդակցութիւն այն մասին՝ թէ Թիֆլիսում ինչ կերպ ցանկալի է տօնել փետրվարի 19-ի նշանաւոր օրը։

✦ Որոնվում է անյայտացած 30 տարեկան Արտաշէս Ղազարեանը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

—

Երաժշտութեան ուսուցումը շօշափելի դեր ունի՞ կատարելու դպրոցում սաների ընդհանուր զարգացման գործում, թէ՞ ոչ։—Ահա մի հարց, որն, ըստ երևոյթին, մեր դպրոցների և նրանց վարիչների համար այնքան էլ պարզ չէ։ Ուրիշ կերպ չենք ուզում բացատրած լինել դէպի այդ առարկան ցոյց տուած նրանց անտարբերութիւնը։ Նրանք մի բանի նկատմամբ միայն խիստ պահանջկոտ են. այդ այն է, որ երաժշտութեան ուսուցիչը կարճ ժամանակամիջոցում պէտք է պատրաստէ պրակտիկական երգեցողութիւն, հանդէսներում և երեկոյթներում երգելու համար։ Շատերն էլ հէնց այդ են համարում երաժշտութեան ուսուցչի պարտականութիւնն ու կոչումը։

Եւ հրապարակում միայն այդ է երևում։ Մինչդեռ մեր ուսուցիչները սաներին մի բազմաձայն երգ սովորեցնելու համար ստիպված են լինում բազմաթիւ անգամ և համարեա անդադար երգել միևնոյն եղանակը, մինչև որ սովորողներն իրանք հնարաւորութիւն ունենան նրա նմանութեամբ երգելու. և այդ մէկ երգի համար այդքան երկար ժամանակ և եռանդ է սպառվում, իսկ մի քանի երգեր սովորելու և ճշգութեամբ երգելու համար՝ երևակայել պէտք է, թէ ինչքան ժամանակ է հարկաւոր... Այդ ապարդիւն աշխատանքը մեր դպրոցներում աւելի քան մեծ տեղ է գրաւում։

Նման ձևով երգեր սովորեցնելու եղանակի աննպատակայարմարութիւնն, ի հարկէ, անվիճելի է։ Վերցրէք, օրինակ, անգրագէտ երեխային ոտանաւոր սովորեցրէք,—այսինքն այն կրկնեցէք այնքան, մինչև որ նա կարողանայ բերանացի սովորել, յետոյ մի ուրիշ ոտանաւոր սովորեցնելու համար էլ նոյն կերպ վարվեցէք, և այդպէս շարունակ։ Երեխան մի շարք ոտանաւորներ կը սովորէ մեծ դժուարութեամբ, իսկ նորերը սովորելու համար նորից կը գործադրվեն նոյն անվերջ ու ձանձրալի կրկնողութիւնները, մինչդեռ կարդալ այդպիսով երեխան երբէք չի սովորի։

Միանգամայն նոյնը կարելի է ասել ձայնով երգ սովորեցնելու վերաբերութեան մա-

*) Անցեալներում գայլերը յօշոտել էին մի սատածի դիակ։ Ո.

**) Предсказаніе при болѣзняхъ сердца. Лейденъ 1905.

սին։ Երգեցողութեան ուսուցիչը միշտ պէտք է անարժէք աշխատանք գործ դնէ երգեր սովորեցնելու, իսկ սաները դրանից ոչ մի օգուտ չեն ստանայ և բարոյապէս կը վնասվեն. մինչդեռ էականը՝ նպատակը կը մնայ մի կողմն ընկած. նրան ոչ ոք չի ձգտի, ոչ ոք չի մօտենայ, որովհետև դպրոցական վարչութիւնները, գուցէ և հասարակութիւնը, միայն հանդէսների (առհասարակ պրակտիկական) երգեցողութեան են մեծ նշանակութիւն տալիս և նրանով չափում ուսուցչի արժանաւորութիւնը։ Եւ դրա հետևանքն այժմ չափից դուրս զգալի է մեր միջնակարգ դպրոցներում. աշակերտն «աւարտում» է երաժշտութիւնը, բայց նշանները կարդալ չը գիտէ. երաժշտական ամենատարրական հասկացողութիւններն անգամ նրա համար օտար են։ Բայց ինչ են անում նրանք ամբողջ 4—5 տարի. ձայնից երգել են սովորում հանդէսների համար։

Այստեղից պարզ է, որ մեր իրականութեան մէջ մենք ոչ մի առիթ և փաստ չենք տալիս կարծելու, որ դպրոցներում երաժշտութեան ուսուցումը որևէ օգուտ ունի, ուր մնաց հաւատացնելը, որ այն՝ ընդհանուր զարգացման գործում՝ անհրաժեշտ էլեմենտ է կազմում։

Մինչդեռ այդ իրօք ճշմարիտ է։ Երգեցողութեան դասերին տրվելիք հարցերին մտածված պատասխաններ տալու համար՝ սովորողից աւելի հասարակ մտաւոր պրոցէսս չէ պահանջվում, քան միւս դասերին. և աշակերտի զարգացման նպատակի տեսակէտից երաժշտութիւնը համահաւասար պէտք է համարել մաթեմատիկական առարկաներին։ Ամենահասարակ օրինակից կարելի է համոզվել։ Այսպէս, օրինակ, ինչպէս Կաբանեմն է գտնում, հէնց մի ձայնանիշ վանկով երգելու համար՝ սովորողը պէտք է գիտէ ձայնանիշի դիրքը սիստեմի մէջ, բ) յիշէ նրա անունը, գ) տևողութիւնը (բաղխումների թիւը), դ) յիշել դրանից առաջ երգած ձայնը, ե) կարդալ ձայնանիշի տակ գրված բառը, զ) երգել այդ բառը պահանջված ձայնի բարձրութեան աստիճանով և է) երգել ուղիղ պահանջվելիք ժամանակից ոչ աւելի և ոչ պակաս միջոցում. և այդ բոլոր պրոցէսսը սովորողի մտածողութեան օրգանում պէտք է կատարվի մէկ վայրկեանից գուցէ և աւելի պակաս ժամանակամիջոցում։

Իսկ մեր դպրոցներում փոխանակ աշակերտի ընդունակութիւնները զարգացնելու, ընդհակառակը բթացնում ենք, թութակի դեր կատարել տալով նրանց, մինչդեռ նրանց հարկաւոր է տալ գրական պատրաստականութիւն։ Սաների ձեռքը պէտք է տալ այն միջոցը, որով նրանք հնարաւորութիւն ունենան՝ առանց կողմնակի օգնութեան երգելու. և պէտք է սովորեցնել նրանց երաժշտական գրագիտութիւն այնքան, որ ոչ թէ մէկ-երկու, այլ տասնեակ և հարիւրաւոր երգեր նրանք ձայնագրութեամբ առանց դժուարութեան երգեն։

Իսկ երաժշտական գրագիտութիւն ձեռք բերելուց յետոյ, աշակերտի համար ոչինչ այնքան սիրելի և հոգեկան մեծ բաւականութիւն պատճառող զբաղմունք չի լինի, քան որևէ երաժշտական երկ վերլուծելն ու երգելը։

Արշ. Տէր-Յովսէփեան

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վ. Նեմիրովիչ-Դանչենկօ. «Նրանք հինգ էին». էջ 31, գինն է 10 կ., Մօսկվա, 1910 թ.։

Վլ. Գիլեարօվսկի. «Փախստական». էջ 14, գինն է 5 կ., Մօսկվա, 1910 թ.։

Այս փոքրիկ տետրակները Մօսկվայի մի խումբ ուսանողների հրատարակութեամբ լոյս տեսած թարգմանութիւններ են։ Մի խումբ ուսանողներ Արշակ Կայծունու առաջնորդութեամբ «Հանրային գրադարանի» հրատարակութեամբ նպատակ ունեն «ընթերցող հայ ժողովրդին մասամբ ծանօթացնել ռուս գրականութեան հետ և ընթերցանութեան նիւթ մատակարարել, հետաքրքրական՝ բովանդակութեան կողմից և մատչելի՝ գների նկատմամբ»։ Դժբաղդաբար առաջին երկու փորձը անաջող են թէ նիւթի և թէ թարգմանութեան տեսակէտից։ Երևում է, որ հայերէն չիմացող մէկն է թարգմանել, բայց չէ՞ որ կարելի էր ձեռնհաս մէկին յանձնել խմբագրելու համար։

Թուղթը լաւ, տպագրութիւնը մաքուր, բայց թարգմանութիւնը անարժէք։

Աւ. Տէր-Յարութիւնեան

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

«Սատանայ», դրամա 4 գործ. հեղ. Գորդինի, թարգմ. Զամբաքեանի.

Հրէայ նորագոյն տաղանդաւոր դրամատուրգ Գորդինը բեղմնաւոր գրող է։ Իր վարպետ գրչով նա բարձրացնում է մեր առօրեայ կեանքի վարագոյրը և ցոյց տալիս կեանքի ճշմարտութիւնը իր բացասական ու դրական կողմերով։ Թէև իր պիէսների նիւթը նա քաղում է հրէական միջավայրից, սակայն իրականութեան ճշգրիտ ու պատկերաւոր ներկայացումը ուսանելի և խրատական է բոլորի համար։

«Միրրա Եֆրոսից» յետոյ, որ գեղեցիկ դաս է տալիս անպարտաճանաչ հարսներին և սկեսուրներին, մենք տեսնում ենք Գորդինի երկրորդ բեմական գլուածքը՝ «Սատանան», որ հայ դերասանական խումբը խաղաց երկուշաբթի, յունվարի 31-ին, սահուն թարգմանութեամբ։

Գորդինը իր այդ պիէսի նախաբանում ցոյց է տալիս մի ալլեգօրիկ պատկեր—մեծ ոգուն և սատանային։ Ասես Օրմիզդը և Արհմը բանակռւում են մարդ-էակի մասին։ Առաջինը ջատագով է մարդու լաւ, դրական կողմերին, մինչ երկրորդը պարզ ջուր է ածում մեծ ոգու անսահման լաւատեսութեան վրա և մատնանշում մարդու վատ, բացասական յատկութիւնները, որոնց պսակ հանդիսանում է արծաթասիրութիւնը, որ ըստ երևոյթին ազնիւ, աստուածապաշտ, ճշմարտասէր մարդուն անգամ կարողանում է գայթակղեցնել, խակական ճանապարհից շեղել, իր ճանկերում դժբաղդացնել։

Այս ամէնը ապա արդարանում է պիէսի մէջ, ուր սատանան կատարում է իր «համոզված» կարծիքը Հերշել Դուբրօշների վերաբերութեամբ, յանձին որի հրէայ հեղինակը պատկերացնում է աւելի բարեպաշտ ու ազնիւ արարածի, որը սակայն զոհ է գնում մամոնայի ամենակարող ազդեցութեան, հաշակելով ամէն կերպ հարստութեան դառն պտուղները և վերջ ի վերջոյ հաւատացնելով իր նմաններին այն ճշմարտութիւնը՝ թէ աշխարհում բացարձակ երջանկութիւնը բնաւ հարստութեան մէջ չէ։

Խօսելով դերակատարների մասին, նախ նկատենք, որ համարեա բոլորի գրիմները և զգեստները աջող էին բեմադրութեան հետ։

Պիէսի առանցքը կազմող Հերշելի պատասխանատու դերը կատարում էր երիտասարդ Շահխաթունին։ Նա պէտք է ներկայացնէր հարազատութեամբ սկզբում պարզամիտ կրօնական, աստուածավախ Հերշելին, իսկ ապա, հարստանալուց յետոյ, նա դառնալու էր քարացած սրտով ու զգացմունքներով դաժան կապիտալիստ՝ սրա բովանդակ այլանդակ գործելակերպով, մի փողատէր, որ պղծում է ընտանեկան սրբութիւնը և ոտնահարում ամէն արդարութիւն… Իսկ վերջում, գիտակցելով արծաթի ոչնչութիւնը, որ անզօր է բուժելու նրա հիւանդ հոգին, Հերշելը գզջալով վերջ է դնում իր անիմաստ կեանքին…

Շահխաթունու խաղը հետամուտ էր միայն նմանողութեան. նրա վրա, թւում էր, ընկած էր մի տեսակ յոգնածութեան ստուեր։ Պարոնի ձայնի մէջ, բացի դրանից, հնչվում է պաֆօսային տոն, ինչ-որ չեչտակի առոգանութիւն։

Հերշելի կնոջ՝ Պեսիայի դերը վեր էր Յասմիկի ոյժերից և անհամապատասխան նրան։ Տիկնոջ խաղը միօրինակ անգոյն էր, մինչդեռ պիէսի ամբողջացած տպաւորութեան խոշոր մասն էլ նա է բաժանում։ Այդպիսի դերերը պահանջում են փորձառու կատարողներ, որից տիկինը դեռ զուրկ է։

Հերշելի հօր՝ Լէյզերի դերը աջողութեամբ բաժին էր ընկել Աւետեանին, որի խաղը տ. Նոնիկեան-Գուլազեանի (Ցիպայի) աշխոյժ ու համաչափ խաղի հետ միասին կազմում էր մի տեսակ օպպօզիցիա։

Աբէլեան, հարկաւ, գոհ չէր իր Դրախմէի մօնոտօն դերից։ Բայց և Աբէլեան առիթ ունէր այն տեղում, երբ նա, դառնացած անհաւասարութեան հետևանքներից, կապիտալիստ Հերշելի երեսին է տալիս նրա բոլոր «սխրագործութիւնները», մտնել իր դերի մէջ, բայց նա սառն էր։

Զարիֆեան, տ. Արմէնեան լաւ էին տ. Զաբէլի, Ռշտունու բաւարար խաղի դիմաց։

Ի դէպ. ինչով բացատրել վերջին ներկայացումների անաջող անսամբլը։ Թւում է, թէ մեր դերասանական գերդաստանի ներքին կեանքում գոյութիւն ունի անցանկալի անհամերաշխութիւն, կարգապահութեան բացակայութիւն, որից, դժբաղդաբար, տուժելու է գործը։

Գիտակցական վերաբերմունք ենք պահանջում մեր յարգելի դերասան-դերասանուհիներից դէպի իրանց ստանձնած պարտականութիւնները։

Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Զաքաթալա, 24 յունվարի

Թոյլ տուէք Զաքաթալայի հայոց ծխական դպրոցի հոգաբարձութեանս «Մշակի» միջոցով շնորհակալութիւն յայտնել՝ 1) եղբարք պ. պ. Մկրտիչ, Գէորգ և Թովմաս Խանզուլեաններին և 2) պ. Բաղդասար Մնացականեանին, որոնք իրանց ընտանեկան ծանր կորստի ժամին չը մոռացան ծննդավայրի աղքատիկ դպրոցին նուիրաբերել՝ առաջինները երեք հարիւ (300) բուբլի, ի յիշատակ իրանց հանգուցեալ մօր՝ տիկին Եղիսաբէթի, և երկրորդը՝ հարիւր (100) բուբլի ի յիշատակ հանգուցեալ հայրացու Յովհաննէս Խանզուլեանի։

Միևնոյն ժամանակ շնորհակալութեամբ հանդերձ պարտք ենք համարում յայտնել, որ «Իզմիրլեան» անուամբ գրադարանի համար հանգանակված է ընդամէնը հարիւր տասն և ինն (119) բուբլի 20 կ., որն յանձնված է հոգաբարձութեանս։

Նախագահ հոգաբարձութեան՝
Աստ. Բէկ-Յովսէփեան
Քարտուղար՝ Ար. Ստամբոլցեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ռեշտ, 25 յունվարի

[illegible] նել, սանձակոծած և հիւծված ժողովրդի աւերին քրտինքն է լափում։

Պարսկաստանը քիչ գողերի ու պորտաբոյծ ձրիակեր պաշտօնեաների խմբեր ունէր, այս վերջերս էլ անուղղակի նոր հարկերին աւելացաւ։

Ցոյցը կազմակերպել էին հայ խանութպանները, որոնք շատ աջող տարան իրանց միասին. ժողով կազմելով՝ ընդհանուրը բողոքով դիմեցին քաղաքապետ դատաւորին որը խօսք տուեց միջամտել վերջացնելու նոր անուղղակի հարկերը։

Մուշանեղ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիական նախագծերը Միջագետքում.—Բաղդադի երկաթուղու հարցի նոր ուղղութեան հետ միասին, իր վրա է ուշադրութիւն հրաւիրում «Neue Freie Presse»-ի տեղեկութիւնը Լօնդօնից այն մասին, որ Միջագետքի արհեստական ոռոգման յայտնի հսկայական նախագիծը, որը մշակել է Վիլ. Վիլկօկսը և վաղուց արդէն հաւանութիւն է գտել Թիւրքաց կառավարութիւնից, մօտ է վերջնապէս իրականացման։

Վիլկօկսի նախագծի համաձայն, մտադրութիւն կայ ստեղծել արհեստական ոռոգման սիստեմ Տիգրիսի և Եփրատի միջև ընկած շրջաններում, Բասրայից մինչև Բաղդադ, որոնք երբեմն հեքիաթանման պտղաբեր, իսկ այժմ երեք դարերի ընթացքում աստիճանաբար կատարվող ամայութեան և ոռոգիչ շինուածքների կործանման պատճառով համարեա անպէտք են մշակութեան համար։ Ջրաբաշխութիւնից յետոյ Միջագետքը, Վիլկօկսի հաշւով, վերստին կը դառնայ «մարդկութեան օրրան». Նրա գետինը լաւ ոռոգվելու դէպքում պէտք է տայ հացի և բամբակի չը տեսնված բերքեր։ «Neue Freie Presse»-ի ասելով, անգլիական շինարար խոշորագոյն ֆիրմաներից մինը՝ «Ջօն-Ջէկսօն»-ը Թիւրքաց կառավարութիւնից թոյլտւութիւն է ստացել ձեռնարկել պատնէշների ու ամբարտակների սիստեմի կառուցման, որոնց նպատակն է լինելու Եփրատի հոսանքը նոր ուղղութեամբ տանել, որ անհրաժեշտ է յետագայ ոռոգման աշխատանքների համար։

Այս տեղեկութիւնը արժանի է առանձին ուշադրութեան արդէն այն պատճառով, որ գործը վերաբերում է Միջագետքի վերածննութեանը գիւղատնտեսական արտադրութեան համար, այսինքն չափազանց կարևոր դէպքի աշխարհային տնտեսական կեանքում։ Անգլիական ետանդուտութեան կենդանութիւնը ներկայ պարագաներում ունի ամենից առաջ լուրջ քաղաքական նշանակութիւն։

Թիւրք-իտալական միջադէպ.—Այն մի շարք թիւրիմացութիւնները, որ տեղի ունեցան վերջերս Իտալիայի և Թիւրքիայի միջև, առաջ բերին բաւական լարված դրութիւն։ Շատ խրատական է այդ մասին այն աղմուկը, որ բարձրացել է Իտալիայում «Գուցմանի գործի» պատճառով։

Արգենտինեան հանրապետութեան քաղաքացի Գուցմանը, ճանապարհորդելով համարեա ամբողջ աշխարհը և փորձելով իր ընդունակութիւնները ամենատարբեր արհեստներում, բնակութիւն հաստատեց մի քանի ժամանակ առաջ Տրիպօլում և զբաղվեց այնտեղ ժուրնալիստիկայով։ Նրա յօդուածները տեղական ինչ-որ լրագրի մէջ իրանց վրա դարձրին իտալական հիւպատոսի ուշադրութիւնը, որովհետև պարունակում էին ծայրայեղ խիստ յարձակումներ Իտալիայի՝ և նրա արևելեան քաղաքականութեան վրա։ Գուցմանի յօդուածներն ևս առաւել յուզեցին իտալական դիպլօմատիային, որ իբրև եղել են այնպիսի փաստեր, որոնք մատնանշում են տեղական վալիի մասնակցութիւնը լրագրում տպված յօդուածների մէջ։ Իտալական դեսպանի պահանջով Գուցմանը արտաքսվեց Տրիպօլիից։ Բայց վերջերս նա վերստին վերադարձաւ և այստեղ պատահեց միջադէպ, որ այնպէս յուզեց իտալական հասարակական կարծիքը։ Այն նաւակը, որի մէջ մտաւ Գուցմանը շոգենաւից Տրիպօլիի ափ իջնելու համար, ոյժով թոյլ չը տրվեց հասնել մինչև ափը իտալական հիւպատոսարանի կավասների կողմից։ Բայց միջամտեց թիւրքաց ոստիկանութիւնը և, չը նայած կավասների դիմադրութեան, Գուցմանին հասցրեց ափ։ Իտալիայում այդ աննշան առիթի պատճառով բարձրացրին այնպիսի աղմուկ մամուլի և հասարակական շրջանների մէջ, որ «Գուցմանի աննշան գործը» ստացաւ քաղաքական դէպքի բնաւորութիւն։

Այդ դէպքի շնորհիւ թիւրք-իտալական յարաբերութիւնների լարված դրութիւնը արժանի է ուշադրութեան, որովհետև նրանով ևս աւելի բարդանում է ժամանակակից միջազգային կացութիւնը։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Օդեսսայից «Земщина»-ին հեռագրում են. «Երէկ Օդեսսայում պատերին կպցրել էին սօցիալ-յեղափոխականների կուսակցութեան Խարկովի ռազմիկ խմբի թռուցիկները։ Թռուցիկներով յայտարարվում է, թէ խումբը վճռել է տերրօրի ենթարկել Տօլմաչէվին, Լէվաշէվին, Ալմազօվին և Գէրինգին»։

[illegible]

[illegible] համահաւասար իրաւունքներով։

✦ Թիւրքական օպպօզիցիայի լիդէր Լիւֆթի-Ֆիքրի-բէյը պարլամենտին ներկայացրեց օրինագիծ Եմէնը աւտօնօմիայի հիմունքներով կառավարելու բարենորոգման մասին։

✦ Թիւրքաց կաբինէտը և պարլամենտը իրանց ցաւակցութիւնը յայտնեցին սուլթանին՝ Բ. Դրան հրդեհի առիթով։ Ցաւակցական հեռագիրներ են ստացվում ամբողջ երկրից. ստացվում են նաև ուրիշ երկիրներից։

✦ Աթէնքից հեռագրում են, որ այնտեղ հաւատացած են, թէ Հիւսիսային Ալբանիայում շուտով կը բռնկվի նոր ապստամբութիւն։

✦ Գէորգ Թագաւորի թագադրութեան հանդէսը Հնդկաստանում մտադրութիւն կայ կատարել դեկտ. 12-ին։ Թագաւորը պատրաստվում է այցելել Նէպալ մայրաքաղաքը։

✦ Մադրիդից հեռագրում են, որ վախճանվեց յայտնի պատմաբան և հանրապետական Եօակիմ Եօստան։ Բոլոր լրագիրները լոյս տեսան սև շրջանակներով։ Թաղումը կատարվելու է ազգային հաշւով։

✦ Հռոմից հեռագրում են թերթերին, որ Կալաբրիայի ալբանական կօմիտէտը մի կոչով դիմել է ալբանացիներին, յորդորելով նրանց ապստամբվել։ Կօմիտէտը խոստանում է խոշոր գումար և 20,000 կամաւորներ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՒՑՆՈՒՄ Է

Թիֆլիս, Ա. Ե. և Գ. Ս.-ին.—Դուք զայրոյթ էք յայտնում «Հօրիզօն» թերթի վարիչների և մանաւանդ երբեմնի բանաստեղծ Յ. Թումանեանի դէմ, որ բարեկրթութեան, շիտակութեան ամենատարրական կանօնների և հասկացողութիւնների հակառակ, այն ժամանակ՝ երբ վէճը քննելու համար նշանակված է միջնորդ դատարան, առանց սպասելու դատարանի քննութեան և որոշման, դարձեալ սկսել են իրանց «քոստ ոչխարների» բերանով հայհոյութիւններ տալ Հ. Ա.-ի հասցէին և սուտեր «Մշակի» վերաբերմամբ։ Մենք ձեզ հետ համաձայն ենք, որ բարոյական կուզերին և տխմարներին գերեզմանը միայն կարող է դրստել։ Ո՞րտեղ, ո՞ր օրինաւոր շրջանում Յ. Թումանեանը կարող էր բարոյականութեան և բարեկրթութեան դասախօսութիւն ստանալ։ Այդ մարդկանց միշտ հաճոյք է պատճառում և իրանց դաղված սրտի վէրքերին սպեղանի են համարում ամէն տարի բաժանորդագրութեան ժամանակ ենել և ստեր փչել, թէ «Մշակը» կորցրել է իր բաժանորդները, թէ շատերը (իմա «քոստ ոչխար» թայֆայականները) զզուանքով հեռացել են և այլն. այժմ էլ տպում են նամակներ, թէ մենք բաժանորդներ ենք որսում աններելի միջոցներով և մի շարք այլ քսութիւններ, անպատկառ ստութիւններ։ Ամէն բան նրանք չափում են իրանց արշինով. իրանք ընկնում են դռնէ-դուռ, տնէ-տուն, մուրալով հաւաքում են փող՝ իրանց խղճուկ թերթի գոյութիւնը պահպանելու համար. տեսնելով որ, աւաղ, հայ հասարակութիւնը այլ ևս չէ հաւատում իրանց և «Մշակից» էլ երես չէ դարձնում, իրանք երկար տարիների ընթացքում զանազան միջոցներով բօյկօտներ էին սարքում «Մշակի» դէմ, արգելում հատավաճառութիւնը, ստիպում մարդկանց «Մշակ» չը ստանալ. այսօր, կարծում են, թէ այդ բոլորը մոռացված է, և իրանց մի-մի անմեղ գառնուկներ են ձևացնում. Յ. Թումանեանը արդէն ինքն իր ձեռքով իր սուտերը հերքեց. հեռու չէ այն օրը, երբ նրա և նրա նմանների դիմակները կը պատռվեն և հայ հասարակութեան դեռ անհաւատ փոքր մասն էլ կը համոզվի, թէ ովքեր են եղել թաքնված այդ դիմակների տակ, ովքեր մացրին անբարոյականութիւն, տխմ, ապուշութիւն հայ մտքի, կեանքի և բարքերի մէջ։ Իսկ առայժմ մի վրդովվէք, տխմում մարշարիտներ մի որոնէք և իմացէք, որ տխմը, կեղտը բացիներ միայն կարող է արտադրել։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Գ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մարկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզատեռ. հ.։
Ա. Մ. ՓՈՒԴԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ 6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—12

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. (երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տել. № 1067.
(օ. մ.) 1179. 100—59

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշւի հիւանդութիւնների։
Սիֆիլիսի բժշկութիւն Էրլիխի «606»-ով
Ընդունելութիւնը ամէն օր (12½—2 ժ. ցերեկվայ։ (5—7 ժ. երեկոյեան։ (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Հասցէն (Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33. (Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича, 33.
(չ.ու.կ.) 1134. 100—61

ՖԷԼԴՇԷՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Կատարում է սրսկումներ, վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втираніе) և այլն։ Բժշկութիւն **ռևմատիզմի, սեռական բուլուբեան, անկարողութեան, սերմնահոսութեան և երազախաբի**։ Մասսաժ էլեքտրական և ձեռքով։ Բժշկական մարմնամարզութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների—վեներական, ներքին և այլ հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը 3—4½ ժամը ամէն օր։ Չքաւորներին ձրի միայն չորեքշաբթի օրերը։ Վօրօնցօվի արձանի մօտ, Семеновская ул. № 9.
(կ. հ.) 913. 50—47

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ և ԾԱԽՎՈՒՄ Է
ՏՐԻՊԵՐԸ ԵՒ ՆՐԱ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ
նկարներով. գինը 20 կ.։ Կազմեց մեդից. ֆէլդշէր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ։ Պարունակում է բազմաթիւ խորհուրդներ և բէցեպտներ։ Ամեն մարդ կարող է բժշկվել այս գրքով։ Ծախվում է Թիֆլիսի բոլոր հայ գրախանութներում և հեղինակի մօտ։ Հասցէն՝ Թիֆլիս, Семеновская ул., № 9.
98. 3—3

ԵՐԿԱԹԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՎԵՀԱՓԱՌ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆԻ յիշատակին նուիրված Տարազի յատուկ №-ալմանախի 28 պատկերը այլևս հատով չէ վաճառվում. սակայն թիւ օրինակները կը տրվեն բացառապէս նրանց, որոնք միանուագ բաժանորդ կը գրվեն ԱՂԲԻՒՐԻՆ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻ և ՏԱՐԱԶԻՆ, ուղարկելով բաժանորդագնի հետ ևս 2 ր.։ Սրանք կը ստանան ալմանախի №-ը, 18 գոյնով Վեհափառ Իզմիրլեանի Սանահնի դարաւոր հոյակապ կամարների տակ մեծադիր պատկերը, 1911 թ. օրացոյց, 6 տեսակ պօստ-կարտեր Վեհափառ Իզմիրլեանի և նրա շրջանի։

Մինչև Մեծ-Պասը նրանք, որոնք կամենում են զարդարել իրանց տունը Վեհափառ Իզմիրլեանի 18 գոյնով մեծադիր պատկերով, պէտք է ուղարկեն 1 ր. 50 կ.։ Պատկերը կուղարկվի յատուկ խողովակի մէջ։ Վերադիր վճարով՝ 2 ր.։ Դիմել՝ ТИФЛИСЪ. Редакція „АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ".

ԱՂԲԻՒՐԻ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻ, ՏԱՐԱԶԻ տարեկան բաժանորդագինը պրէմիաներով, յաւելուածներով 10 ր. (արտասահման 18 ր.), դպրոցական աշակերտի հասցէով 5 ր.։
(չ. ու.) 30. 0—5

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.